

Představy žáků středních škol o budoucnosti

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Petr Hlad'o, Ph.D.

Vypracovala:

Ing. Lucie Formanová

Brno 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Představy žáků středních škol o budoucnosti** vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmetná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 24. května 2015

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Petru Hlad'ovi, Ph.D. za odbornou pomoc, cenné připomínky a poskytnuté rady, které mi napomohly k vytvoření této bakalářské práce.

Dále chci poděkovat Mgr. Ivo Chlubnovi, který mi umožnil provést dotazníkové šetření, a v neposlední řadě i všem respondentům za jejich čas při vyplňování dotazníku. Poděkování patří i mým spolužákům z ICV Mendelu a rodině, která mi byla při studiu oporou.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou perspektivní orientace neboli představami žáků ekonomicky zaměřené střední školy o jejich budoucnosti. Práce je rozčleněna do dvou částí, na teoretickou a praktickou. Teoretická část práce je zacílena na deskripci poznatků týkajících se perspektivní orientace adolescentů. K jejímu zpracování byly zejména využity následující metody: studium odborných českých a cizojazyčných literárních pramenů, analýza, komparace a syntéza. V rámci praktické části je realizováno průzkumné šetření, jehož cílem bylo zmapovat představy žáků ekonomicky zaměřené střední školy o jejich budoucnosti, a to ve 4 hlavních oblastech – obecné představy o budoucnosti, osobní život, vzdělávání a oblast profesní. Průzkumné šetření bylo realizováno prostřednictvím dotazníkové metody, získaná data jsou zpracována s využitím popisné statistiky a následně interpretována s doporučujícím odkazem pro pedagogickou praxi.

Klíčová slova

Adolescent, perspektivní orientace, budoucnost, životní plán, dotazník

Abstract

The bachelor thesis deals with the issue of future time orientation, simply future plans of economic oriented secondary school pupils. The thesis is divided into two main parts, theoretical and practical one. The theoretical part was focused on the description of future time orientation of adolescents. Within this part the following methods were used: study of available Czech and foreign literature, analysis, comparison and synthesis. The practical part was focused on the identifying the future plans of pupils at the economic secondary school. The research was oriented to 4 main fields – general future plans, private (family) life, educational and professional career. The research was realized by questionnaire, the obtained data was evaluated by basic statistical methods. In addition, the results were interpreted and subsequently a recommendation for teaching practice was formulated.

Keywords

Adolescent, future time orientation, future, future plans, questionnaire

Obsah

1	Úvod	10
2	Cíle bakalářské práce	11
2.1	Cíle teoretické části práce	11
2.2	Cíle praktické části práce	11
3	Materiál a metodika zpracování	12
3.1	Materiál a metodika zpracování teoretické části práce.....	12
3.2	Materiál a metodika zpracování praktické části práce.....	12
4	Současný stav řešené problematiky	14
4.1	Středoškolský žák – adolescent	14
4.1.1	Adolescent z pohledu vývojové psychologie	14
4.1.2	Charakteristika období adolescence.....	15
4.1.3	Období adolescence a budoucnost	16
4.2	Perspektivní orientace	17
4.2.1	Faktory vstupující do procesu perspektivní orientace adolescentů. 20	
4.3	Realizované výzkumy v oblasti perspektivní orientace.....	24
4.3.1	Výzkumy realizované na území České republiky	25
4.3.2	Výzkumy realizované v zahraničí.....	27
5	Praktická část a výsledky práce	30
5.1	Charakteristika zkoumané střední školy	31
5.2	Metodologie průzkumného šetření.....	31
5.3	Výsledky průzkumného šetření.....	32
5.3.1	Obecná charakteristika respondentů	32
5.3.2	Oblast obecných představ o budoucnosti.....	36
5.3.3	Oblast osobního života.....	44
5.3.4	Oblast vzdělávání	50

5.3.5	Oblast profesní	56
6	Diskuze	61
7	Doporučení pro pedagogickou praxi	67
8	Závěr	69
9	Seznam použité literatury	71
A	Příloha - Dotazník	77

Seznam obrázků

Obr. 1	Subjektivní hodnocení studijního prospěchu u dívek	35
Obr. 2	Subjektivní hodnocení studijního prospěchu u chlapců	36
Obr. 3	Intenzita přemýšlení respondentů o budoucnosti	37
Obr. 4	Časový horizont přemýšlení respondenta o budoucnosti	38
Obr. 5	Věk osamostatnění respondenta	45
Obr. 6	Věk vstupu do manželství	47
Obr. 7	Plán na založení rodiny	48
Obr. 8	Věk, ve kterém plánuje respondent početí 1. dítěte	49
Obr. 9	Názor respondentů na důležitost vzdělání	51
Obr. 10	Zájem o studium na vysoké škole	53
Obr. 11	Plány po skončení SŠ u respondentů, kteří nemají zájem o vysokoškolské studium	56
Obr. 12	Máš jasnou představu o svém budoucím povolání?	57
Obr. 13	Oblast budoucího zaměstnání u respondentů, kteří nemají jasnou představu o svém budoucím povolání	58

Seznam tabulek

Tab. 1	Charakteristika respondentů	33
Tab. 2	Subjektivní hodnocení studijního prospěchu respondenty	34
Tab. 3	Subjektivní hodnocení studijního prospěchu respondenty	37
Tab. 4	Pořadí oblasti zájmu přemýšlení o budoucnosti dle četnosti jejich výskytu v odpovědích respondentů	39
Tab. 5	Pořadí oblasti zájmu přemýšlení o budoucnosti dle četnosti jejich výskytu v odpovědích respondentů 1. a 2. ročníku	40
Tab. 6	Pořadí oblasti zájmu přemýšlení o budoucnosti dle četnosti jejich výskytu v odpovědích respondentů 3. a 4. ročníku	40
Tab. 7	Obavy respondentů z budoucnosti	42
Tab. 8	Očekávání respondentů od budoucnosti	43
Tab. 9	Pořadí životních cílů dle jejich důležitosti pro jednotlivé ročníky	43
Tab. 10	Vstup do manželství	46
Tab. 11	Plánovaný počet dětí	50
Tab. 12	Vzdělání považují za důležité – respondenti 1. a 2. ročníku	51
Tab. 13	Vzdělání považují za důležité – respondenti 3. a 4. ročníku	52
Tab. 14	Důvody zájmu o vysokoškolské studium	54
Tab. 15	Důvody nezájmu o vysokoškolské studium	55
Tab. 16	Povolání, které chtějí respondenti v budoucnu vykonávat	57
Tab. 17	Pořadí kritérií dle jejich důležitosti při volbě budoucího povolání	59

1 Úvod

„*Budoucnost je plna výzev a nadějí.*“

(Hawthorne, 1804–1864)

Jak praví výše uvedený citát, budoucnost je plná výzev a nadějí pro každého jedince. U cílové skupiny adolescentů to snad platí ještě více, poněvadž je to právě období adolescence, které je významným mezníkem v životě každého jedince. Adolescenti stojí na začátku dlouhé celoživotní cesty, a proto velmi často čelí klíčovým otázkám, resp. rozhodnutím, které mohou ovlivnit jejich budoucí život.

Předkládaná bakalářská práce se proto zabývá problematikou perspektivní orientace neboli budoucích představ současných žáků střední školy. Perspektivní orientaci lze dle Pavelkové (1990) považovat za jeden z nejdůležitějších momentů rozvoje osobnosti každého jedince, poněvadž koordinuje a motivuje jeho činnosti. Z toho vyplývá, že budoucnost hraje v životě každého člověka významnou roli, neboť ovlivňuje naše každodenní myšlení či chování.

Na základě uvedených skutečností je hlavním zaměřením bakalářské práce zmapovat představy žáků vybrané ekonomicky zaměřené střední školy, a to Gymnázia, Střední pedagogické školy, Obchodní akademie a Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky ve Znojmě, o jejich budoucnosti. V rámci praktické části této bakalářské práce budou respondentům pokládány základní otázky, jako jsou:

- Jaké jsou představy žáků vybrané střední školy o jejich budoucnosti?
- Jak žáci vidí svou budoucnost ve 4 hlavních oblastech, a to v oblasti obecných představ o budoucnosti, osobního života, vzdělávání a profesní?

Bakalářská práce je rozdělena do dílčích částí, kdy teoretická část práce mapuje současný stav řešené problematiky. V praktické části jsou v přehledových tabulkách a obrázcích prezentovány výsledky realizovaného průzkumného šetření. Stěžejní částí předkládané bakalářské práce je nejen část věnující se diskuzi, ve které jsou dosažené výsledky komparovány se závěry jiných autorů, ale především kapitola *Doporučení pro pedagogickou praxi*, ve které jsou získané výsledky interpretovány tak, aby mohly být považovány za přínos (doporučení) nejen pro vedení vybrané střední školy, ale pro pedagogickou praxi obecně. Závěrečné kapitoly jsou věnovány shrnutí získaných poznatků a závěrů, výčtu použité odborné literatury a v neposlední řadě prezentaci nástroje sběru dat, čímž byl autorkou vytvořený dotazník.

2 Cíle bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je identifikovat představy středoškolských žáků ekonomicky zaměřené střední školy o jejich budoucnosti. K naplnění stanoveného cíle bude realizováno průzkumné šetření, jež bude součástí praktické části předkládané bakalářské práce.

2.1 Cíle teoretické části práce

Cílem teoretické části práce je prostřednictvím dostupné odborné literatury provést analýzu, srovnání a syntézu teoretických poznatků týkajících se perspektivní orientace středoškolských žáků se zaměřením na vnímání jejich budoucnosti. V rámci této části bakalářské práce bude definováno vývojové období adolescence, perspektivní orientace či faktory, jež ovlivňují perspektivní orientaci adolescentů, a to v rovině osobního života, vzdělávání a budoucí profese. V neposlední řadě je cílem této části práce provést syntézu empirických poznatků již realizovaných (domácích i zahraničních) výzkumů mapujících představy adolescentů o budoucnosti, které budou východiskem pro zpracování praktické části bakalářské práce.

2.2 Cíle praktické části práce

Cílem praktické části bakalářské práce je prostřednictvím realizace vlastního průzkumného šetření identifikovat představy žáků ekonomicky zaměřené střední školy – jmenovitě Gymnázia, Střední pedagogické školy, Obchodní akademie a Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky – o jejich budoucnosti, a to ve 4 hlavních oblastech: obecné představy o budoucnosti, osobní oblast, oblast vzdělávání, profesní oblast. V rámci praktické části bakalářské práce budou zmapovány představy žáků, a to na základě kritéria „studovaný ročník“. V neposlední řadě je cílem práce na základě realizace průzkumného šetření výsledky nejen interpretovat s doporučujícím odkazem pro pedagogickou praxi v oblasti vyššího sekundárního vzdělávání, ale především poskytnout vedení školy a školnímu metodikovi prevence souhrnný přehled o představách o budoucnosti žáků vybrané střední školy.

3 Materiál a metodika zpracování

3.1 Materiál a metodika zpracování teoretické části práce

V teoretické části práce bude využita jak domácí, tak i zahraniční odborná literatura věnující se problematice perspektivní orientace a faktorům, jež ji ovlivňují. Neopomenutelným materiálem bude odborná literatura věnující se problematice vývojové psychologie se zaměřením na ontogenetické období adolescence. Při zpracování teoretické části práce budou zejména využity následující metody, a to studium odborných českých i cizojazyčných literárních pramenů, analýza, komparace a syntéza.

3.2 Materiál a metodika zpracování praktické části práce

Pro naplnění stanoveného cíle praktické části bakalářské práce bude realizováno vlastní průzkumné šetření, a to prostřednictvím dotazníkové metody. Jako nástroj sběru dat byl autorkou pro tyto účely vytvořen dotazník (viz Příloha A).

Dotazník byl anonymní a obsahoval celkem 23 číslovaných položek, které byly členěny do 5 oblastí: 1) obecná charakteristika respondenta, 2) oblast obecných představ o budoucnosti, 3) oblast osobního života, 4) oblast vzdělávání a 5) oblast profesní. Dotazník zahrnoval různé typy otázek. Typově byly použity otázky uzavřené s možností výběru odpovědi, otázky polootevřené, ale i otevřené, kde měli respondenti možnost volného vyjádření. Dotazník obsahoval i otázky typu pořadové škály, kdy například respondenti měli dle svého názoru seřadit kritéria, která je ovlivňují při volbě budoucího povolání či seřadit životní cíle dle důležitosti.

Dotazník byl distribuován mezi žáky všech ročníků Obchodní akademie ve Znojmě. Celkově byli osloveni žáci 5 tříd (4 třídy oboru vzdělání Obchodní akademie a 1 třída oboru Ekonomické lyceum).

Sběr dat proběhl v březnu 2015. Respondenti byli osloveni prostřednictvím zástupce střední školy pro Obchodní akademii, se kterým se autorka několikrát osobně setkala a vysvětlila mu cíl a požadavky na realizaci průzkumného šetření. Dotazník byl distribuován mezi žáky všech ročníků Obchodní akademie ve Znojmě. Celkově bylo tedy osloveno 125 žáků, z tohoto počtu bylo získáno 121 řádně vyplněných dotazníků. Do vyhodnocování průzkumného šetření nemohly být zařazeny

4 dotazníky, u nichž se objevily nedostatky (např. nevyplněné údaje charakterizující respondenta).

Získaná data byla vyhodnocena a interpretována v závěru předkládané bakalářské práce. Analýza dat byla provedena s využitím popisné statistiky (např. absolutní a relativní četnost, modus, aritmetický průměr), a to s využitím programu Microsoft Excel. Získané výsledky byly dále zpracovány do přehledových obrázků a tabulek.

4 Současný stav řešené problematiky

4.1 Středoškolský žák – adolescent

4.1.1 Adolescent z pohledu vývojové psychologie

Macek (2003) uvádí, že pojem adolescence vznikl z latinského slova *adolescere*, což se dá přeložit jako dorůstat, dospívat či mohutnět. Vágnerová (2005) za období dospívání považuje přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí. Jedná se tedy o jednu dekádu lidského života, která trvá od 10 do 20 let. V bakalářské práci, jež je zaměřena na perspektivní orientaci středoškolských žáků, bude využívána především terminologie Langmeiera a Krejčířové (2006), kteří dospívání člení na 2 základní etapy dospívání, a to:

- **období pubescence** (11–15 let),
- **období adolescence** (15–20/22 let).

Vágnerová (2005) stejné období pak dělí následovně:

- **raná adolescence** (cca 11–15 let),
- **pozdní adolescence** (15–20 let).

Jedná se o období, které je spjato s komplexními proměnami osobnosti, a to ve všech možných oblastech (např. somatická, psychická či sociální). Změny, kterými si každý adolescent musí projít, mohou být determinovány opět různými faktory (biologické, psychické či sociální). Vždy dochází k jejich vzájemné interakci. Mezi biologické faktory lze zařadit tu skutečnost, že se adolescent stává člověkem, který je schopen reprodukce. Dalším významným jevem je tělesná proměna, kdy se vlastní zevnějšek stává součástí identity každého jednotlivce. Právě prostřednictvím svého zevnějšku dávají adolescenti okolnímu světu najevo, do jaké skupiny patří či jaké jsou jejich postoje (Vágnerová, 2005). Z určitého úhlu pohledu by se mohlo zdát, že zevnějšek adolescenta není důležitý. S tím však nesouhlasí Vágnerová (2005) a zdůrazňuje, že konvenčně atraktivní dospívající mají lepší sociální status. Z pohledu tvorby hodnot, postojů či představ u jednotlivých adolescentů je tato myšlenka obzvlášť významná, a to proto, že má vliv na budoucí směřování jedince.

Bakalářská práce se zabývá problematikou představ o budoucnosti jedinců nacházejících se v období adolescence. Jak již bylo výše uvedeno, období adolescence je ve vývoji osobnosti jedince vyhraněno rozmezím ve věku jedince 15 až 20/22 let. Macek (2003) konstatuje, že počátek tohoto období se pojí s plnou reprodukční zralostí jedince (tj. biologické kritérium). Naopak ukončení období adolescence již nevyplývá výhradně z biologických kritérií, mnohem důležitější roli sehrávají aspekty psychologické, sociologické či pedagogické. Dále pak bývá toto časové rozmezí označováno za období, které explicitně směřuje k dospělosti, poněvadž většina dospívajících dokončuje své středoškolské studium a snaží se najít své budoucí uplatnění. V tomto období dochází navíc k tomu, že jedinec nabývá zletilosti. Dle § 30 nového občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., se tomu tak stane dnem dovršení osmnáctého roku věku. Poté co se jedinec stane zletilým a může disponovat velkým množstvím práv (např. volební právo, možnost získání řidičského oprávnění, aj.), na druhou stranu čelí řadě povinností a zároveň musí přijímat plnou odpovědnost za své činy.

4.1.2 Charakteristika období adolescence

Jak uvádí Hlad'o (2012), období adolescence je spojováno s proměnlivostí či variabilitou, a bývá proto často označováno jako období multiprocesů. Období je dále spojeno s citovou rozkolísaností, což je často označováno jako emoční labilita jedinců. Nálady dospívajících se tedy mění z minuty na minutu. V důsledku toho jsou jejich reakce často velmi impulzivní, nepředvídatelné a nestálé. Téměř vždy je emoční labilita doplněna o fyzické projevy, jako jsou nespavost, horší soustředění či zvýšený pocit unavenosti. Výše uvedené skutečnosti způsobují u adolescentů krizi či bouři, se kterými se musí vhodným způsobem vyrovnat (Langmeier et al., 2002). Macek (2003) uvádí, že průběh výše uvedené emoční lability se mění nejen v historickém kontextu, ale především jsou patrné rozdíly u jednotlivých pohlaví. U dívek se emoční labilita objevuje již ve stádiu rané adolescence (dle Macka se jedná o období 11 až 13 let), zatímco u chlapců je jejich nástup datován později, a zároveň je i méně intenzivní. Macek (2003) uvádí, že náladovost a emoční labilita u dospívajících odeznívá zejména v pozdní adolescenci (tj. věkové rozmezí 17 až 20 let).

Období adolescence se dále pojí se i strachem ze selhání, sociálního odmítnutí či dalšími nejistotami. K tomu Hlad'o (2012) dodává, že v tomto období dochází u jedinců ke změnám jejich názorů, chování, jednání, zájmů a motivace, ale především se rozvíjí aspirace a životní cíle, což jsou složky, které lze právě z hlediska

perspektivní orientace považovat za velmi důležité. Langmaier a Krejčířová (2006) největší problémy dospívajících vidí zejména v následujících oblastech:

- **rozpor mezi fyzickou a sociální zralostí**, která se projevuje tím, že se dospívající cítí dostatečně fyzicky vyzrálí, jejich sociální zralost však neumožňuje obstát v samotném životě,
- **rozpor mezi rolí dospělého a statusem dítěte**,
- **rozpor mezi hodnotami mladé a starší generace** – jedná se o situace, kdy dospívající porovnává své hodnoty s hodnotami starší generace, často díky tomu dochází k mezigeneračním střetům,
- **rozpor mezi hodnotami rodiny a vnější společnosti** – dospívající se začíná odpoutávat od rodinných norem a začíná sám kriticky pohlížet na svět.

4.1.3 Období adolescence a budoucnost

Vágnerová (2005) přichází s myšlenkou, že dospívání lze označit za období hledání a přehodnocování. Postoje adolescentů k budoucnosti může mimo jiného ovlivňovat i tzv. hodnotová orientace, kdy za hodnotu lze považovat subjektivní ocenění či míru důležitosti, kterou jedinec přisuzuje určitém věcm, jevům či lidem (Průcha, Walterová, Mareš, 2003). Období dospívání se pojí s obdobím, kdy adolescenti čelí otázkám týkajícím se problematiky volby povolání neboli samotné profesní orientace, ale i otázkám zahrnující oblast soukromého života – jako například oblast vztahů se svými vrstevníky v rovině přátelství, ale i prvních milostných vztahů. Vágnerová (2005) konstatuje, že v tomto období nemá adolescent přesnou představu o tom, kam by jeho budoucí, a to i profesní orientace mohla směřovat. Autorka přichází s teoretickým poznatkem, že v této fázi života je adolescent schopen pouze vyjádřit názor, co by rozhodně v životě dělat nechtěl. Při samotné volbě povolání jsou však jedinci ovlivněni zejména subjektivními představami, které jsou určovány zejména atraktivitou daného povolání, namísto jejich praktickými či materiálními aspekty.

Macek (2003) konstatuje, že zejména období pozdní adolescence je klíčovým obdobím pro rozvoj orientace na budoucnost, neboť si adolescenti začínají uvědomovat, že některá jimi přijatá rozhodnutí mohou signifikantně ovlivnit jejich budoucí život, s čímž souhlasí i Nurmi (2002) a mezi takové rozhodnutí řadí například ukončení školy či volbu profesní orientace. Dále pak Piaget a Inhelderová (2000 in Hlad'ová, 2012a) označují vývojové období adolescence za období, ve kterém dochází u jedinců k přeorientování se z přítomnosti na budoucnost. Hlad'ová

(2012a) výše uvedené doplňuje o skutečnost, že u jedinců dochází k postupné orientaci na budoucnost, tzn., že adolescent začíná konstruovat životní plány, představy či úvahy o své budoucnosti, což lze považovat za přechod od krátkodobé k perspektivní orientaci.

4.2 Perspektivní orientace

Pavelková (1990) považuje období dospívání za období, které je zásadní pro vytváření časové perspektivy. Dospívající jedinec má již schopnosti představit si svou minulost i budoucnost a na základě toho rozvíjet svou vlastní identitu. Perspektivní orientace, a to nejen u dospívajících je ovlivněna působením řady vlivů, těmi mohou být vlivy sociální, psychologické či biologické.

Seginer (2003) uvádí, že orientace na budoucnost má v životě jedince velmi důležitou roli, a to především v období vývojových a přechodných stádií, kdy se jedinci začínají připravovat na události, které je v životě čekají. Autorka uvádí, že právě období adolescence, je tím pravým obdobím pro zkoumání budoucí orientace jedinců. Macek (2003) k tomu dodává, že zejména žáci (adolescenti) na konci střední školy jsou těmi, kteří začínají přehodnocovat vlastní minulost a začínají se orientovat na budoucnost. To zdůvodňuje faktem, že na žáky posledních ročníků středních škol čekají významné milníky jejich života (např. maturitní zkouška, dosažení zletilosti, volba vysoké školy, resp. budoucího povolání, ...). Z výše uvedených poznatků se lze tedy domnívat, že ke zvýšení počtu žáků s rozvinutou perspektivní orientací by mělo docházet právě v tomto vývojovém období. Stejný autor však dodává, že současná generace adolescentů je charakterizována vysokou mírou osobní či sociální nejistoty, jejímž zdrojem je neustále se měnící svět, a proto řada adolescentů upřednostňuje aktuální prožitky před soustředěním se na dlouhodobou perspektivu (Macek, 2003). K tomu Ferrari, Nota a Soresi (2010) dodávají, že nejen nejistota, ale i nerozhodnost hraje velmi významnou roli v budování perspektivní orientace jedince. Autorky to uvádějí na příkladu současné generace adolescentů, kteří čelí velmi rozmanité nabídce pracovních, studijních či jiných nabídek, což činí rozhodování jedinců mnohem náročnější, než tomu bývalo v minulosti.

Budoucí perspektivní orientace adolescentů může být rozčleněna do 3 základních oblastí, a to na oblast osobní, vzdělávání a profesní. Tato klasifikace je významná především v návaznosti na vypracování praktické části bakalářské prá-

ce, jejímž cílem je mimo jiné identifikace budoucích představ středoškoláků právě ve výše nastíněných oblastech.

Oblast osobní

Do této kategorie lze zařadit především budoucí představy adolescentů týkající se jejich osobních životních plánů, a to z oblasti rodinného života – volba životního partnera, založení rodiny, apod. V této oblasti Macek (2003) upozorňuje na nově objevující se trend u českých adolescentů, který spočívá v odkládání rodinného života s upřednostňováním dalších složek budoucí orientace, jako jsou oblast vzdělávání či profesní dráha. Autor poukazuje i na zvyšující se důležitost volného času v životě dospívajících. Této oblasti perspektivní orientace u dospívajících se věnuje řada autorů, například Nurmi (1991), Seginer (2003, 2004) či Smetáčková (2010). Výzkumy některých z nich jsou blíže popsány v samostatné části předkládané bakalářské práce. Jedná se především o výzkumy zabývající se problematikou genderových rozdílů či vlivu rodičů na tvorbu budoucích představ adolescentů.

Oblast vzdělávání

Budoucí orientace v oblasti vzdělávání je dle Armindokhta et al. (2013) jednou z hlavních oblastí, kterou adolescenti a mladí lidé řeší v návaznosti na jejich individuální a společenský úspěch. Autoři uvádí, že rozhodnutí, které adolescenti v této oblasti provedou, má významný vliv při formování jejich identity, proto se lze domnívat, že oblast vzdělávání se stává důležitým prvkem budoucí orientace adolescentů. Maříková (2013) to potvrzuje na příkladu České republiky, kdy konstatuje, že od roku 2002 dosahují čeští mladí lidé na nejvyšší příčky (v rámci EU) z hlediska počtu mladých lidí se středoškolským vzděláním. Ze statistik je zřejmé, že v ČR má přes 90 % populace jedinců ve věku 20–24 let středoškolské vzdělání, zatímco evropský průměr v roce 2012 činil 80 %. Situace je však odlišná v případě vysokoškolsky vzdělaných jedinců, kdy ve stejném roce mělo ukončené vysokoškolské studium 26 % mladých lidí ve věku 30–34 let, evropský průměr však v daném roce činil 36 %. Je však nutné podotknout, že každoročně dochází k meziročnímu nárůstu v počtu vysokoškolsky vzdělaných lidí, což dle autorky může být způsobeno zejména skutečnostmi, jako jsou nutnost vysokoškolského vzdělání pro budoucí pracovní uplatnění či vidinou společenské prestiže vysokoškolsky vzdělaného jedince.

Oblast volby povolání

Hřebíček (1984) označuje profesionální orientaci žáků jako cílevědomý, záměrný a soustavný proces výchovy, jenž si klade za cíl žáka všestranně připravit pro uvědomělou volbu povolání, utvářet a rozvíjet reálné profesní cíle a perspektivy adolescenta. Friedmann (2011) ve svém příspěvku týkající se profesní orientace, považuje termín profesní orientace za dlouhodobý proces začleňování mladých jedinců do světa práce. Sám autor zdůrazňuje myšlenku, že profesní orientace mladých lidí je ovlivněna řadou výchovných činitelů. Za nejdůležitější pak Friedmann (2011) považuje školu v kooperaci s rodinou.

Ve škole je uvedená oblast koordinována výchovnými poradci či školními psychology. Jejich činnost může být podporována činností pedagogicko-psychologické poradny či jinými poradenskými centry, např. informačními a poradenskými středisky, které jsou zřizovány při úřadech práce. Cílem všech zainteresovaných osob je především zefektivnění výběru a volby profese žáka s ohledem na společenskou poptávku.

Čačka (1995) definuje základní vnější a vnitřní faktory, které ovlivňují profesní orientaci jedince. Z vnějších faktorů vybírá následující: 1. rodiče, 2. masmédia, 3. škola, 4. přátelé, známí a vrstevníci, 5. poradenské instituce, 6. jiná zařízení. Mezi nejdůležitější vnitřní činitele pak řadí motivaci, schopnosti, zájmy, rodinnou tradici, očekávanou perspektivu. Autor dále uvádí, že je nutné si uvědomit, že při volbě povolání není důležitý jen jeden z výše uvedených faktorů, ale vždy se jedná o jejich vzájemné propojení. Danou problematikou se například zabývaly i autorky Šťastnová a Drahoňovská (2012), které na základě dotazníkového šetření na reprezentativním vzorku (935 středoškoláků) zjišťovaly, jak si žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru. Z výsledků jejich studie je zřejmé, že více než 60 % žáků středních škol řeší svou budoucnost především s rodiči. Ze zbývajících možností volí žáci středních škol odbornou pomoc, např. konzultaci s výchovným poradcem či některým z učitelů. Autorky dále poukazují na skutečnost, že žáci vyjadřovali tendenci poradit se s někým známým, např. rodiče, přátelé, učitelé, apod., namísto komunikace prostřednictvím sociálních sítí. Navzdory tomu autorky internet považují za významný zdroj informací. Proto ve svých závěrech zdůrazňují nutnost poskytování co nejvíce informací právě prostřednictvím tohoto informačního kanálu.

Klímová (1987) dále konstatuje, že rozhodování žáků o volbě jejich dalšího studia, resp. povolání je z psychologického pohledu velmi náročným úkolem, poněvadž jedinci prožívají značně složitě období svého fyzického a psychického vývo-

je, a proto se reálné plánování profesního života opět začíná objevovat až u jedinců v období pozdní adolescence. Z toho důvodu se autorka domnívá, že na konci studia na střední škole by většina adolescentů měla mít utvořenou reálnou představu o svých profesionálních cílech.

4.2.1 Faktory vstupující do procesu perspektivní orientace adolescentů

Faktory, které formují perspektivní orientaci u adolescentů lze, jak už naznačoval Čačka (1995), rozdělit do 2 základních kategorií, a to na faktory vnější a vnitřní.

Mezi **vnější faktory** působící na jedince při formování jeho představ o budoucnosti lze zařadit rodinu, školu, vzory a ideály, vrstevníky či jiné sociální skupiny.

Rodina

Rodinu lze považovat za primární skupinu, která formuje sociální prostředí jedince. Rodina poskytuje základ norem a hodnot dané společnosti, v rámci rodinné výchovy je jedinec obeznámen s kulturními vzorci společnosti, jako například s tradicemi, zvyky, normami či zákony (Výrost, Slaměník, 2008). Rodičovská podpora je považována za jeden z velmi důležitých faktorů, které mají vliv na rozhodování adolescenta o své budoucnosti. Čím je jedinci poskytována větší podpora, tím optimističtější jsou jeho představy o budoucnosti. Pozitivní přístup k budoucnosti pak motivuje jedince k plnění cílů či odolnosti vůči frustraci (Neblett, Cortina, 2006). K tomu Nurmi (1991) dodává, že rodiče se mohou stát pro adolescenta modelem profesní role. Výzkumy ukazují, že jedinci při řešení obtížných životních situací inklinují především k rodičovským radám, zatímco otázky méně závažné a vztahující se ke krátkému období diskutují se svými vrstevníky. Velmi zajímavou myšlenku uvádí Mezera (2008), který označuje rodiče za faktor, který v 70 % případů ovlivňuje profesní orientaci svých dětí. S uvedeným souhlasí i Friedmann (2011), což zdůvodňuje zejména tím, že je zde patrný dlouhodobý vliv rodičů například při formování osobnosti jedince. Klímová (1987) však upozorňuje na skutečnost, že rodiče při volbě povolání nezřídka vycházejí ze svých vlastních představ o budoucím uplatnění svých dětí, kdy velmi často zohledňují své vlastní zájmy, představy, hodnotovou orientaci či prestiž povolání, namísto přání samotných dětí. Mezera (2008) proto zdůrazňuje, že rodiče by neměli na děti vyvíjet nátlak. Dle autora mají být spíše v roli kouče či poradce, který se snaží prostřednictvím diskuze napomoci dítěti při volbě jeho budoucího povolání. Neblett a Cortina (2006)

dokonce zmiňují, že povolání rodičů může mít souvislost s tím, jak jedinec bude nahlížet na svou vlastní budoucnost. Závěrem lze tedy konstatovat, že existuje spousta studií, které označují rodinu za základní pilíř, který působí na adolescenta při tvorbě jeho budoucích představ (Hlad'o, 2013). Například výsledky studie Šťastnové a Drahoňovské (2012) poukazují na významnou roli rodičů při rozhodování o budoucí vzdělávací, popř. profesní dráze středoškoláků. Celkem 82 % všech respondentů, kteří byli zapojeni do jejich šetření, totiž vyjádřilo názor, že využívá rad svých rodičů při rozhodování ve výše uvedených oblastech.

Škola

Mezera (2008) konstatuje, že škola hned po rodině má značný vliv v životě jedinců. To lze zdůvodňovat tím, že dítě tráví v prostředí školy značnou část svého času, díky čemuž mají učitelé či výchovní poradci dostatečný prostor žákům poskytovat informace, rady či pomoc. S tím souhlasí i autorky Greene a DeBacker (2004), které naznačují, že nejen učitelé, ale i další důležité osoby pohybující se ve školním prostředí mohou hrát významnou roli v osobním vývoji jedince. Mohou jim napomáhat v hledání jejich budoucího směřování v nejrůznějších aspektech lidského života. Naproti tomu Hlad'o (2013) upozorňuje na nedostatečně využívaný potenciál takových formálních zdrojů informací (jako jsou učitelé, kariéroví poradci či kariérová výchova a poradenství obecně). Autor poznatky publikované v jeho monografii opírá o závěry domácích i zahraničních výzkumů.

Navzdory tomu v oblasti profesní orientace žáka hraje dle Mezery (2008) velmi důležitou roli třídní učitel, poněvadž své žáky velmi dobře zná, ale především je dokáže hodnotit jinak než samotní rodiče, kteří na své dítě nahlíží poněkud jinýma očima. Friedmann (2011) definuje přednosti, kterými třídní učitel disponuje před ostatními učiteli, jedná se zejména o znalost sociálního prostředí žáka, jeho chování, zájmů či schopností, díky čemuž může kvalifikovaně pomoci při budování profesní orientace žáka.

Autorky Greene a DeBacker (2004) dodávají, že je velmi důležité, aby se i ostatní učitelé snažili žákům ukazovat souvislosti mezi látkou probíranou v jednotlivých vyučovaných předmětech s odkazem na její využití v budoucím profesním životě. Autorky neopomíjejí ani oblast koníčků a zájmů, které je nutné u žáků podporovat, poněvadž právě v této oblasti mohou žáci najít motivaci k plnění školních povinností.

Vrstevníci, kamarádi a jiné sociální skupiny

Vrstevníci, kamarádi či jiné sociální skupiny mohou tvořit velmi důležitý informační kanál, prostřednictvím kterého se adolescenti dozvídají mnoho podstatných informací, které mohou působit na tvorbu jejich budoucích plánů. Taxová (1987) konstatuje, že v období dospívání se velmi často stává, že vrstevnické skupiny jsou pro jedince mnohem více atraktivní než rodiče či škola, a to především díky tomu, že mezi vrstevníky panuje rovnost, zatímco v rodinném či školním prostředí je vyžadována poslušnost, kázeň, řešení úkolů, apod. Avšak již výše bylo uvedeno, že v případech zásadních životních rozhodnutí, inklinují adolescenti zejména k názorům rodičů, vrstevníci jsou nápomocni zejména v ne tolik závažných oblastech, tzn., žáci tak vyhledávají především útěchu či porozumění. Hlad'o (2013) dále uvádí, že důležitost vrstevnických skupin dále nabývá na významnosti, zejména kvůli tomu, že žáci se prostřednictvím hovorů se svými vrstevníky ujišťují, zda lze jejich rozhodování považovat za správné.

Vzory a ideály

Dalšími významnými faktory, které mohou ovlivňovat budoucí orientaci adolescenta, jsou jeho vzory a ideály. Taxová (1987) konstatuje, že ty mohou vést mladého člověka, a to především prostřednictvím žádoucích a ceněných vlastností, k napodobování a identifikaci. Autorka navíc uvádí, že mohou představovat i významné srovnávací kritérium pro sebehodnocení jedince. To demonstruje na příkladu dospívajícího, který se od svého ideálu odlišuje. Díky tomu může identifikovat životní cíle, kterých by chtěl sám v budoucnosti dosáhnout, což lze považovat za jeden z faktorů, jež může ovlivňovat perspektivní orientaci adolescenta.

Do kategorie **vnitřních faktorů**, jež formují perspektivní orientaci adolescenta, patří například vnitřní motivace jedince, jeho zájmy, postoje či aspirace. Právě z pohledu utváření perspektivní orientace adolescentů je důležitá zejména vnitřní motivace jednotlivce. Ta vychází z vnitřních potřeb každého jedince, tedy z vnitra člověka. Pavelková (2002) dodává, že pokud je člověk vnitřně motivován, má to velmi významný dopad na jeho školní úspěšnost, poněvadž vnitřně spokojený žák má vyšší porozumění či lépe chápe souvislosti. S tím souhlasí Lokša a Lokšová (1999), kteří uvádějí, že řada autorů považuje vnitřní motivaci za mnohem důležitější než motivaci vnější. K argumentům, které uvádí Pavelková (2002), dodávají ještě skutečnost, že žáci vnitřně motivovaní mají mnohem pozitivnější pohled na školní docházku, s čímž se pojí i jejich svědomitější příprava do výuky.

Odborná literatura uvádí, že existuje spousta zdrojů motivace. Takovými zdroji jsou zejména následující skutečnosti:

- **Potřeby** – Provazník a Komárková (2004) potřebu definují jako: „*člověkem prožívaný, ne vždy zcela uvědomovaný nedostatek něčeho pro daného jedince subjektivně důležitého*“. V oblasti prožívání je pak dle autorů potřeba popisována jako stav napětí, který vyvolává tendenci k jeho odstranění.
- **Zájmy** – Hartl a Hartlová (2000) definují zájem jako schopnost trvalejšího zaměření jedince na určitou činnost, která je doprovázena značným emočním doprovodem. Autoři konstatují, že zájmy jsou u jedinců velmi různorodé, a to nejen zaměřením, ale také trvalostí, hloubkou, intenzitou či hodnotou. Dle autorů zájmy napovídají o osobnosti a životní dráze jedince. Hlad'o (2012) k tomu dodává, že zájmy tvoří významnou složku pohnutkové stránky lidské psychiky, která se přímo podílí na vytváření životních plánů. Autor dále konstatuje, že čím jsou zájmy vyhraněnější, tím má jedinec lepší představy o tom, co by v budoucnosti chtěl dělat, s čím jsou dále spojovány i jeho šance jeho budoucí úspěchu.
- **Ideály** – pod ideálem si lze dle Provazníka a Komárkové (2004) představit myšlenkovou představu něčeho subjektivně žádoucího. Jedinec si tak představuje ideální cíl, kterého se snaží dosáhnout, může se jednat například o tvorbu představ o budoucím životním stylu, budoucí profesi či životě.

Postoje

Hayesová (2013, s. 95) konstatuje, že definovat pojem postoj se pokoušela řada autorů. Autorka uvádí příklad definice postoje od Fishbeina a Ajzena z roku 1975, kteří jej definují jako „*naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost*“. Jiné definice zdůrazňují, že postoje nás připravují k činnosti, když způsobují to, že se chováme určitým způsobem. Janoušek (1981) uvádí, že utváření postojů probíhá především v rodině, kde jedinec získává první orientace, které mohou přetrvávat až do dospělosti. Taxová (1987) konstatuje, že postoje se zejména v období dospívání rozvíjí velmi intenzivně, jsou proměnlivé a často zasahují do všech životních oblastí adolescenta (např. profesní oblast, volno časové aktivity, osobní a mezilidské vztahy, atd.).

Aspirace

Aspiraci lze definovat jako úroveň vlastního výkonu, kterou jedinec očekává na základě předcházejícího výkonu v dané situaci. Platí, že aspirace závisí na osobnostních dispozicích, hodnotové orientaci, ale i aktuálních okolnostech, poněvadž to všechno jsou faktory, které mají vliv na volbu strategie jednání jedince. Ten pak na základě srovnání očekávaného výsledku s výsledkem dosaženým posuzuje svůj výkon, který může mít podobu buď úspěchu či selhání (Hartl, Hartlová, 2000).

S aspirací souvisí i aspirační úroveň, což lze považovat za úroveň náročnosti cílů, které si jedinec nejen klade, ale také očekává jejich dosažení. V případě, že jedinec kladeného cíle dosáhne, prožívá pocit úspěchu, v opačném případě je pak vystaven neúspěchu. Autoři Průcha, Walterová, Mareš (2003) konstatují, že existují 3 typy aspirace, a to:

- **aspirace nízká** – jedinec z obavy z neúspěchu si klade velmi nízké cíle,
- **aspirace přiměřená** – jedinec si klade přiměřené cíle,
- **aspirace nepřiměřená** – cíle jedince neodpovídají jeho možnostem, čímž se zvyšuje pravděpodobnost neúspěchu.

V návaznosti na předmět bakalářské práce jsou důležité zejména aspirace vzdělanostní a profesní. Například vzdělanostní aspirace jsou dle Hlad'a (2013) v období adolescence jedním z nejvýznamnějších prediktorů napovídající o vzdělávací a profesní dráze jedince, neboť hrají signifikantní roli při rozhodování adolescenta, jakého stupně vzdělání chce dosáhnout. Z toho důvodu je zřejmé, že aspirace se tak mohou stát tzv. hnacím motorem adolescenta, poněvadž jej směřují k plnění cíle. Například výzkumy ukazují, že mladí lidé, kteří mají vysokou profesní aspiraci, disponují vysokou pravděpodobností získání lukrativního povolání, které jim v budoucnu zajistí i dobré finanční ohodnocení (Liauw, 2013).

4.3 Realizované výzkumy v oblasti perspektivní orientace

Oblast perspektivní orientace je oblastí, která se velmi často stává námětem výzkumů, a to nejen v České republice, ale i v zahraničí. Například Seginer (2003) uvádí, že v oblasti budoucí orientace adolescentů proběhla již řada výzkumů. Řada z nich se zaměřuje na budoucí orientaci adolescentů různých národností či etnického původu, hlavními oblastmi zkoumání jsou oblasti rodinného, profesního života a oblast vzdělávání. Na našem území byly realizovány výzkumy například Smetáčkovou (2010) či Pavelkovou (1990, 2003, 2010). V zahraničí se dané problema-

tice věnují například následující autoři Seginer (2003, 2004), Ferrari, Nota a Soresi (2010), Jámbori (2003), Nurmi (1991), Steinberg et al. (2009) a mnoho dalších autorů.

Cílem následující části bakalářské práce je tedy provést analýzu, komparaci a syntézu již provedených realizovaných výzkumů z oblasti perspektivní orientace a na základě níž získat hlubší poznatky týkající se zkoumané oblasti, které mohou napomoci při sestavování vlastního dotazníku, jenž bude využit v praktické části předkládané bakalářské práce.

4.3.1 Výzkumy realizované na území České republiky

Jak již bylo uvedeno výše, v České republice se danou problematikou zabývají například autorky Pavelková (1990, 2003, 2010) a Smetáčková (2010).

Například Pavelková se ve svých výzkumech zaměřuje především na oblast perspektivní orientace u žáků základních škol, kdy svou pozornost zaměřuje na témata, jako jsou čas ve vztahu k chování, časovou perspektivu ve vztahu ke školním výkonům či samotnou orientaci žáků na budoucnost. Závěry výzkumů Pavelkové (2003) vypovídají o tom, že srovnávání se s budoucností nezáleží pouze na vnějších perspektivách, ale především jsou determinovány vnitřními dispozicemi, jež jedinci umožňují vyrovnat se s budoucností.

Druhá jmenovaná autorka provedla v roce 2010 šetření, ve kterém bylo hlavním cílem zmapovat představy budoucího života dívek a chlapců v rané a střední adolescenci (Smetáčková, 2010). K naplnění cíle autorka využila kvalitativní metodologii, kdy metodou sběru dat se stal popis všedního dne v dospělosti.

Autorka své výzkumné šetření zaměřila na zjištění vazby představ o budoucnosti s genderovým řádem. Z toho důvodu své otázky rozdělila do 2 kategorií. V první části byli respondenti žádáni o popis všedního dne ve svém vlastním životě, zatímco v druhé části měli popsat všední den v opačné genderové roli. Šetření se zúčastnilo celkem 98 dospívajících ve věku 13 až 15 let, z toho bylo 51 dívek a 47 chlapců.

Výsledky šetření byly velmi rozmanité, autorka uvádí, že se objevila relativně početná skupina respondentů, která považovala úkol za nepříjemný, což dávala najevo například vulgárními odpověďmi či nezodpovězením otázek.

Rozdíly autorka vysledovala i mezi odpověďmi dívek a chlapců. Hlavním rozdílem byl rozsah jejich odpovědí, s čímž autorka spojuje ochotu či schopnost uvažovat a prezentovat své představy o budoucnosti. Odpovědi dívek byly v průměru

delší než odpovědi chlapců, autorka uvádí, že průměrná odpověď chlapce obsahovala 53 slov, zatímco u dívek 74 slov.

Autorka při hodnocení **dívčích představ** vyzdvihuje tu skutečnost, že skoro všechny dívčí odpovědi se orientovali na 2 hlavní sféry, a to rodinu a práci. Dominantnější oblastí byla sféra rodiny, avšak řada dívek považovala povolání za významnou hodnotu, a to nejen z důvodu výdělků, ale i pocitu mít práci, která bude pro někoho prospěšná. Autorka z výsledků usuzuje, že dívky automaticky přijímají představu o tom, že musí nést tzv. dvojí břemeno, a to v podobě závazku v soukromém i veřejném životě. Naopak velmi opomíjenou oblastí byly volnočasové aktivity, z toho autorka vyvozuje, že: *„pro dívky není volný čas hodnotou sám o sobě a neuvažují o něm jako o oblasti, na níž mají nárok či kterou by měly aktivně vyhledávat“* (Smetáčková, 2010, s. 116). Autorka dále uvádí, že v odpovědích dívek byly přítomny prvky nejistoty či pochybností, které byly identifikovány z většího výskytu znejišťujících slov či používání podmiňovacího způsobu.

Chlapecké představy byly zaměřeny zejména na profesní oblast, kdy bylo zřejmé, že se chlapci orientovali mnohem více na lukrativnost a moc, než tomu bylo u dívek. Odlišnosti byly identifikovány i v oblasti rodinného života, kterému chlapci věnovali mnohem menší prostor, dále pak rodinu spojovali zejména se zábavou a příjemnými prožitky. Významná odlišnost od dívčích odpovědí je patrná v oblasti volnočasových aktivit. Zatímco dívky tuto oblasti často opomíjely či byly tyto potřeby uspokojovány až po splnění ostatních každodenních povinností, pro chlapce je tato oblast velmi důležitá součástí každodenního života a nejsou nijak podmiňovány plněním každodenních povinností. V závěru svého výzkumu autorka uvádí, že předpoklad, že postupně dochází k rozrušování generových stereotypů, neplatí.

Kromě uvedených autorek se problematikou budoucích představ žáků zabývá spousta autorů, například Šťastnová a Drahoňovská (2012), které jsou autorkami studie *Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru*. Problematicou profesní orientace adolescentů se dále zabývá například Hlad'o (2012, 2013). Výsledky studií uvedených autorů pak budou komparovány s výsledky průzkumného šetření, které bude realizováno v rámci praktické části bakalářské práce.

4.3.2 Výzkumy realizované v zahraničí

Autorkou, která provádí řadu výzkumů týkající se problematiky perspektivní orientace adolescentů, je Seginer (2003, 2004). Ta například v roce 2003 publikovala příspěvek zabývající se problematikou vlivu rodiny při utváření budoucí orientace adolescenta. Ve svém článku shrnuje řadu výzkumů, ze kterých je zřejmé, že není důležité řešit, zda rodina ovlivňuje budoucí orientaci adolescenta, výzkumná šetření by se spíše měla orientovat na zodpovězení otázky: *Jakým způsobem rodina ovlivňuje budoucí orientaci adolescenta?*

Autorka uvádí 3 základní vlivy, které dle dosavadních průzkumů mohou mít vliv na adolescenta:

- Úroveň vzdělání rodičů či jiný indikátor, který napovídá o socioekonomickém statusu rodiny. Autorka uvádí, že existují výzkumy, které podporují tezi o tom, že budoucí orientace adolescentů je silně ovlivněna sociálním statutem rodiny.
- Autoritativní rodičovství.
- Rodičovská důvěra má vliv zejména prostřednictvím podněcující motivace, kterou rodiče adolescentům mohou poskytnout.

Jámboři a Sallay (2003) provedli výzkumné šetření, jehož cílem bylo identifikovat, zda rodičovský styl, cíle a postoje ovlivňují budoucí orientaci maďarských adolescentů a mladších dospělých, to především v oblastech rodinného života, vzdělávání a budoucí profese. Do výzkumu bylo zapojeno celkem 130 adolescentů, s průměrným věkem 16,6 let; dále pak 140 respondentů patřících do skupiny mladší dospělost. Jejich průměrný věk byl 21,6 let. V oblasti budoucích přání a obav autoři nezjistili významné rozdíly mezi adolescenty a skupinou mladších dospělých. Nejčastěji zmiňovanými přáními byly ty, které se orientovaly na budoucí vzdělání, práci, rodinný život či přátelství. U adolescentů nejčastěji zmiňovanými přáními a obavami zároveň, byla oblast budoucího vzdělání, což autoři zdůvodňují zejména tím, že tato věková skupina čelí otázkám týkající se volby jejich dalšího vzdělávání, které je mimo jiné spojováno i s přijímacími zkouškami. Respondenti patřící do kategorie „mladší dospělost“ naopak vyjadřovali touhy a obavy zejména v oblasti rodinného života. Autoři svůj výzkum zaměřili i na identifikaci rozdílů z genderového hlediska. Zjistili, že v této oblasti panují významné rozdíly, a to zejména v oblasti přátelství. Muži zmiňovali důležitost přátelství mnohem častěji než ženy. Z oblasti působení rodičovského stylu na tvorbu budoucí orientace adol-

escentů a mladších dospělých byly zjištěny následující fakta: u skupiny adolescentů bylo zjištěno, že čím více mateřské podpory se jim dostávalo, tím více své budoucí přání orientovali na budoucí rodinný život, u skupiny mladší dospělý byly výsledky přesně opačné. Dále čím měla rodinná výchova stanovená jasnější pravidla, tím méně budoucích obav respondenti formulovali. V závěru autoři konstatují, že rodiče podporující své děti (například pomoc při řešení problémů, nápomoc při stanovování cílů, atd.) má velmi významný dopad na jejich budoucí orientaci.

Stejně jako tomu bylo v případě Smetáčkové (2010), která svůj výzkum zaměřila na identifikaci odlišností při tvorbě budoucích plánů z genderového hlediska, postupovaly i následující autorky. Ferrari, Nota a Soresi (2010) provedly 2 studie týkající se italských adolescentů a jejich budoucí orientace. První studie byla zaměřena na žáky ve věku 11 až 14 let, jejím cílem bylo ověřit, zda se dívky zajímají více o své budoucí povolání než chlapci. Celkově se studie zúčastnilo 498 respondentů (250 chlapců a 248 dívek). Výsledky studie potvrzují tvrzení o tom, že dívky jsou mnohem více orientovány na otázky týkající se jejich budoucnosti. Autorky dále konstatují, že čím starší respondent, tím vyšší stupeň orientace na budoucnost. Druhá studie zahrnovala respondenty ve věku 15 až 18 let, kdy se jednalo o 675 žáků středních škol. Výsledky této skupiny respondentů naznačují, že v této věkové skupině nejsou patrné významné odlišnosti v budoucí orientaci mezi chlapci a dívkami.

Problematicke vlivu pohlaví na budoucí orientaci jedince se zabývaly i Greene a DeBacker (2004), které na základě řady výzkumných šetření tvrdí, že cíle dívek jsou mnohem rozmanitější ve srovnání s těmi chlapeckými. Autorky toto zdůvodňují zejména změnami v postavení žen ve společnosti, kdy stále platí, že se ženy zajímají o manželství a rodinný život, ale k tomu se například přidávají otázky řešení problémů budoucího povolání. Naopak u mužů se budoucí směřování příliš neliší, jejich zájem je stále orientován především na otázky profesní orientace či hledání zaměstnání, které jim zajistí dostatečné finanční ohodnocení.

Dalším kritériem, které může být využito k hodnocení perspektivní orientace adolescentů, je jejich věk. Toto kritérium využil ve svém výzkumu Steinberg et al. (2009), kdy na základě dat, které byly získány od 935 amerických respondentů ve věku 10 až 30 let, zjistili, že mladší adolescenti vykazují mnohem slabší orientaci na budoucnost oproti jejich kolegům ve věku 16+. Autoři tedy konstatují, že věková hranice okolo 16 let je zvláště důležitá pro osobní vývoj jedince a pro budování jeho perspektivní orientace.

Na základě výše citovaných výzkumů je zřejmé, že představy adolescentů o jejich budoucnosti se liší zejména z hlediska jejich pohlaví a věku. Například kritérium pohlaví zahrnula do svého průzkumu Smetáčková (2010) a došla k závěru, že dívky jsou ve svých představách o budoucnosti velmi nejisté a zaměřují se zejména na 2 oblasti (rodinná, profesní), zatímco chlapci přemýšlení o kariéře a volném čase. Dále pak Greene a DeBacker (2004) poukázaly na různorodější představy dívek o budoucnosti, což argumentují změnami postavení žen ve společnosti.

Druhým často používaným kritériem je věk respondenta, kdy například Jámboři a Sallay (2003) porovnávali představy o budoucnosti adolescentů a skupiny mladších dospělých nebo Steinberg et al. (2009) hledali věkovou hranici, která je významná z pohledu utváření perspektivní orientace jedince. Na základě toho lze uvedená kritéria považovat za vhodná pro identifikaci představ žáků ekonomické střední školy, jež bude realizována v rámci praktické části předkládané bakalářské práce.

5 Praktická část a výsledky práce

Cílem praktické části bakalářské práce bylo na základě realizace průzkumného šetření identifikovat představy žáků ekonomicky zaměřených středních škol o budoucnosti, a to ve 4 zkoumaných oblastech:

1. obecné představy o budoucnosti,
2. oblast osobního života,
3. oblast vzdělávání,
4. oblast profesního života.

Průzkumné šetření bylo realizováno prostřednictvím dotazníkové metody, kdy nástrojem sběru dat byl pro tyto účely vytvořený dotazník (viz Příloha A). Získaná data byla následně zpracována, vyhodnocena prostřednictvím popisné statistiky a na základě získaných poznatků byly formulovány nejen závěry bakalářské práce, ale také doporučení pro pedagogickou praxi. Dále výsledky poslouží jako podklad pro školního metodika prevence na střední škole, kde bylo průzkumné šetření realizováno.

Respondenty dotazníkového šetření byli vybraní žáci střední školy „Gymnázium, Střední pedagogická škola, Obchodní akademie a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Znojmo“. Tato střední škola vznikla 1. července 2012, kdy v rámci optimalizace škol došlo ke sloučení výše jmenovaných škol. V návaznosti na cíl praktické části bakalářské práce byli pro potřeby dotazníkového šetření vybráni pouze žáci studující ekonomicky orientované obory vzdělání, tzn. žáci Obchodní akademie a Ekonomického lycea.

Žákům byl v průběhu měsíce března (16.–20. 3. 2015) prostřednictvím zástupce střední školy pro Obchodní akademii distribuován anonymní dotazník, který obsahoval celkem 23 položek. Dotazník byl členěn do 5 oblastí. V první oblasti byly respondentům položeny otázky dotazující se na základní charakteristiky respondenta (např. pohlaví, věk, ročník studia, rodinné zázemí či dosavadní studijní výsledky). Položky v druhé oblasti zjišťovaly obecné představy žáků o budoucnosti, a to především zda o budoucnosti přemýšlí, popř. v jakých oblastech, dále pak jaké jsou obavy, očekávání či životní sny respondenta. Třetí oblast byla zaměřena na identifikaci představ o budoucnosti v kategorii osobní život. Zde byly respondentům položeny otázky zaměřené na rodinný život, tj. otázky typu: *V jakém věku se plánuješ osamostatnit, tzn. odejít od rodičů? Plánuješ v budoucnu vstoupit do*

manželství? či Plánuješ založení rodiny (tzn. početí dětí)? Čtvrtá oblast byla orientována na identifikaci představ v oblasti vzdělávání. Cílem bylo zjistit, zda chtějí respondenti pokračovat ve studiu na vysoké škole, popř. jaké jsou důvody jejich nezájmu o toto studium. Poslední oblastí byla sféra profesního života. Zde byli respondenti tázáni zejména na představy týkající se jejich budoucího zaměstnání či bylo jejich úkolem přiřadit důležitost jednotlivým kritériím, které mohou determinovat volbu budoucího zaměstnání. Dotazník obsahoval rozmanitou škálu otázek, tj. otázky otevřené, uzavřené, polootevřené, dále pak otázky třídící a v neposlední řadě i otázky škálové, prostřednictvím nichž byla například zjišťována důležitost jednotlivých životních cílů dle názoru respondenta (dotazníková položka 14).

5.1 Charakteristika zkoumané střední školy

Pro realizaci dotazníkového šetření byla vybrána střední škola nacházející se v Jihomoravském kraji. Jednalo se o Gymnázium, Střední pedagogickou školu, Obchodní akademii a Jazykovou školu s právem státní jazykové zkoušky ve Znojmě. Jak již bylo výše zmíněno, jedná se o střední školu, která vznikla sloučením 3 různých typů středních škol. Z toho důvodu škola nabízí velmi rozmanitý výběr oborů vzdělání, např. z oblasti pedagogiky – Předškolní a mimoškolní pedagogika, Sociální činnost, Pedagogické lyceum, z oblasti všeobecného vzdělání pak obory čtyřleté a osmileté gymnázium, a z oblasti ekonomického zaměření Ekonomické lyceum, Obchodní akademie a Informační technologie. V rámci dotazníkového šetření byli osloveni žáci studující ekonomicky zaměřené obory vzdělání. Celkem se jednalo o 5 tříd, z toho 4 třídy oboru Obchodní akademie a 1 třída oboru Ekonomické lyceum. Průzkumné šetření bylo realizováno na základě domluvy se zástupcem střední školy pro Obchodní akademii. Ten dotazníky též distribuoval mezi žáky všech ekonomických oborů.

5.2 Metodologie průzkumného šetření

Průzkumné šetření bylo realizováno s využitím kvantitativního přístupu, prostřednictvím metody dotazování. Nástrojem pro sběr dat byl pro tyto účely autorkou vytvořený dotazník (viz Příloha A). Dotazník byl distribuován v tištěné podobě a byl zcela anonymní, což byla skutečnost, na kterou byli respondenti upozorněni v úvodní části dotazníku, aby neměli obavy vyjádřit své osobní názory týkající se budoucnosti a výsledky průzkumného šetření tak byly relevantní.

5.3 Výsledky průzkumného šetření

Výsledky průzkumného šetření budou v následující části prezentovány v návaznosti na strukturu dotazníku, tzn. členěny do následujících podkategorií:

- **obecná charakteristika respondenta** (dotazníkové položky 1 až 7),
- **oblast obecných představ o budoucnosti** (dotazníkové položky 8 až 14),
- **oblast osobního života** (dotazníkové položky 15 až 18),
- **oblast vzdělávání** (dotazníkové položky 19 a 20),
- **oblast profesní** (dotazníkové položky 21 až 23).

Výsledky jednotlivých podkategorií budou doplněny o tabulky a obrázky, jež zvýší jejich přehlednost. V závěru každé podkategorie budou shrnuty základní zjištění, a to podle ročníku studia respondenta. V případě významných odlišností v odpovědích chlapců a dívek, budou tyto skutečnosti v závěru každé oblasti blíže komentovány.

5.3.1 Obecná charakteristika respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnili všichni žáci studující obor vzdělání Obchodní akademie a Ekonomické lyceum. Žáci všech ročníků byli vybráni záměrně, a to především v návaznosti na cíl praktické části bakalářské práce, jímž je zmapování představ žáků ekonomicky zaměřené střední školy o budoucnosti. Celkem bylo získáno 125 vyplněných dotazníků. Na základě třídění musely být 4 dotazníky z vyhodnocování z důvodu neúplnosti odpovědí vyřazeny. Pro vyhodnocování a prezentaci výsledků bylo tedy využito 121 řádně vyplněných dotazníků. Bližší charakteristiky o respondentech jsou uvedeny v Tab. 1.

Celkově se tedy průzkumného šetření zúčastnilo 121 respondentů, z nichž bylo 80 dívek (66,1 %) a 41 chlapců (33,9 %). Výzkumný vzorek byl tvořen 30 žáky 1. ročníku (24,8 %), 27 žáky 2. ročníku (22,3 %), 3. ročník by zastoupen 28 žáky (23,1 %) a nejpočetnější skupinou byli žáci 4. ročníků, a to 36 žáků (29,8 %). Průměrný věk celkového výzkumného vzorku byl 17,4 let. Nejčastěji vyskytujícím se respondentem (modus souboru) byl žák ve věku 17 let (29 respondentů), medián souboru byl věk 17 let. Nejmladšími respondenty byli žáci ve věku 15 let (10 respondentů, tj. 8,3 %), nejstarším respondentem byl chlapec ve věku 23 let.

Tab. 1 Charakteristika respondentů

Charakteristika respondentů	Dívky		Chlapci		Celkem respondentů	
	n_i	%	n_i	%	n_i	%
1. ročník	19	23,8	11	26,8	30	24,8
2. ročník	20	25,0	7	17,1	27	22,3
3. ročník	18	22,5	10	24,4	28	23,1
4. ročník	23	28,8	13	31,7	36	29,8
Celkem	80	100,0	41	100,0	121	100,0

Zdroj: Vlastní zpracování

Ze základních charakteristik respondenta je zajímavé sledovat, z jaké rodiny respondenti pocházejí, a to zejména v návaznosti na oblast budování představ o budoucnosti v rovině osobního života, proto byla respondentům položena uzavřená otázka 5, kdy měli na výběr z možností *úplná rodina*, tj. žák žijící s matkou i otcem, či *neúplná rodina*, kdy jeden z rodičů z různých důvodů chybí. Z celkového počtu respondentů celkem 81 žáků (tj. 66,9 %) pochází z úplné rodiny. Naopak v rodině, kde jeden z rodičů chybí, žije celkem 40 respondentů (tj. 33,1 %). Uvedené skutečnosti budou dále zohledňovány při vyhodnocování otázek týkajících se úmyslu respondentů založit rodinu.

V souvislosti s představami a plány týkající se budoucího vzdělávání byla respondentům položena uzavřená otázka 7 dotazující se, jak hodnotí své dosavadní studijní výsledky (viz Tab. 2). Opět měli na výběr z několika možností, a to:

- **nadprůměrný prospěch**, kdy žák prospívá s vyznamenáním,
- **průměrný prospěch**, tj. žák nespádající do kategorie nadprůměrný, ale ani podprůměrný prospěch,
- **podprůměrný prospěch**, v případě nedostatečného prospěchu, jenž je doprovázen častým výskytem opravných zkoušek (tj. reparátů).

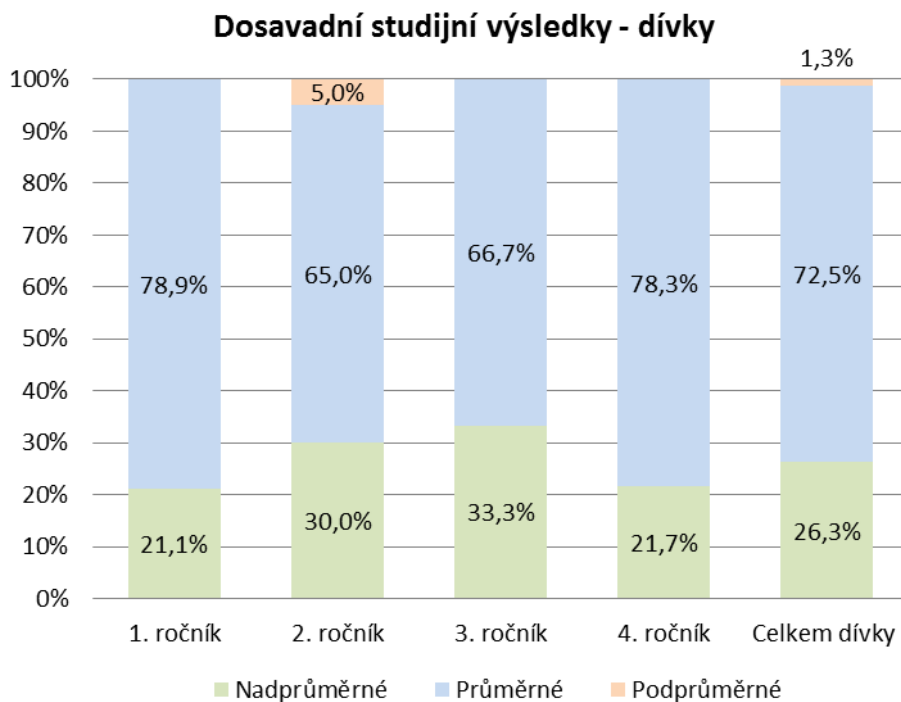
Tab. 2 Subjektivní hodnocení studijního prospěchu respondenty

Dosavadní studijní výsledky	Nadprůměrné		Průměrné		Podprůměrné	
	n_i	%	n_i	%	n_i	%
1. ročník	4	18,2	26	27,7	0	0,0
2. ročník	6	27,3	19	20,2	2	40,0
3. ročník	6	27,3	21	22,3	1	20,0
4. ročník	6	27,3	28	29,8	2	40,0
Celkem	22	100,0	94	100,0	5	100,0

Zdroj: Vlastní zpracování

Z Tab. 2 je zřejmé, že většina respondentů hodnotí své dosavadní studijní výsledky jako průměrné (celkem 94 respondentů, tj. 77,7 %). Ze zbývajících možností respondenti zpravidla označovali možnost nadprůměrných výsledků (22 respondentů, tj. 18,2 %). Tuto možnost označovaly zejména dívky, a to takřka bez rozdílu na studovaný ročník (viz Obr. 1). Jediným chlapcem, který hodnotil své dosavadní studijní výsledky jako nadprůměrné, byl respondent 4. ročníku, který v dotazníku považuje vzdělání za velmi důležité a uvažuje o studiu na vysoké škole. Naopak výsledky zjištěné pro kategorii podprůměrné studijní výsledky nabývají opačných tendencí. Jsou to právě chlapci, kteří tuto možnost označovali častěji než dívky. Jedinou dívkou, která hodnotí své dosavadní studijní výsledky jako podprůměrné, byla žačka 2. ročníku. Je zajímavé, že i přes tuto skutečnost, respondentka považuje vzdělání za velmi důležité a uvažuje o studiu na vysoké škole.

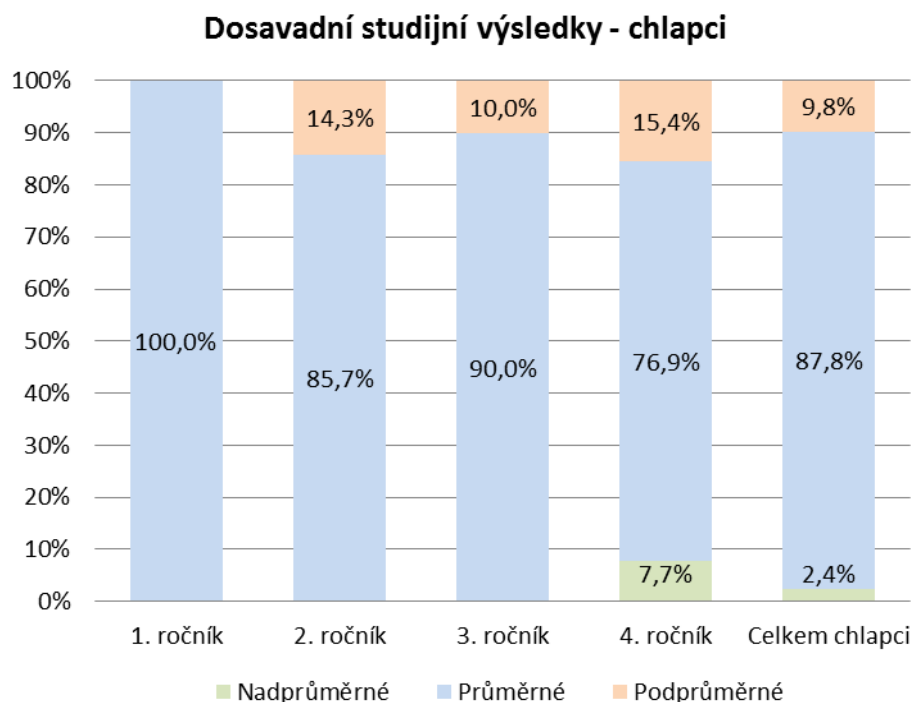
Z Obr. 1 vyplývá, že dívky bez ohledu na ročník, který v současné době navštěvují, své studijní výsledky hodnotí převážně jako průměrné. Tuto možnost označilo celkem 72,5 % všech dívek zapojených do průzkumného šetření. V každém ročníku se však najdou žačky, které označovaly svůj současný studijní prospěch jako nadprůměrný, výskyt podprůměrného studijního prospěchu se pak vyskytl pouze v jednom případě, a to u respondentky 2. ročníku.

Obr. 1 Subjektivní hodnocení studijního prospěchu u dívek
Zdroj: Vlastní zpracování

Z celkových výsledků hodnocení dosavadních studijních výsledků mezi chlapci, které jsou prezentovány v Obr. 2, je zřejmé, že výsledky nenabývají tak různorodých hodnot, jako tomu bylo u dívek. Chlapci v převážné většině volili možnost průměrných studijních výsledků, tj. celkem 87,8 % všech respondentů-chlapců. Volba nadprůměrných studijních výsledků byla zvolena pouze jedním žákem, a to respondentem 4. ročníku.

Rozdíl mezi pohlavími je patrný zejména u kategorie „podprůměrné studijní výsledky“, kterou v případě dívek označila pouze 1 žačka, zatímco u chlapců celkem 4 respondenti z celkového počtu 41 respondentů-chlapců (tj. celkově 9,8 %). Při detailním rozboru dotazníků je zřejmé, že se jedná o žáky, kteří nepovažují vzdělání za důležité a v současné době neuvažují o studiu na vysoké škole.

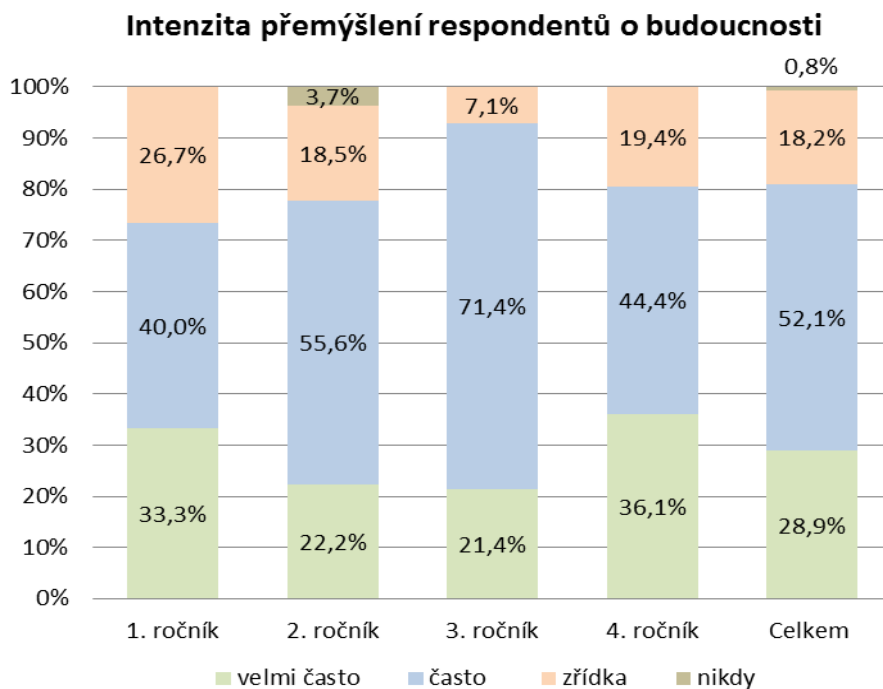

Obr. 2 Subjektivní hodnocení studijního prospěchu u chlapců
Zdroj: Vlastní zpracování

Úvodní oblast hodnocení byla zaměřena spíše na obecné charakteristiky respondentů. Z výsledků vyplývá, že do průzkumného šetření bylo zapojeno celkem 80 dívek (tj. 66,1 %) a 41 chlapců (tj. 33,9 %). Z položek, které mohou mít vliv na budoucí představy žáků je důležitá skutečnost, že 66,9 % všech respondentů pochází z úplné rodiny (tj. 81 žáků), dále pak že 77,7 % všech respondentů (tj. 94 respondentů) považuje své dosavadní studijní výsledky za průměrné.

5.3.2 Oblast obecných představ o budoucnosti

První otázkou, která se vztahovala k oblasti obecných představ o budoucnosti, byla dotazníková položka 8. Ta u respondentů zjišťovala, zda a v jaké intenzitě přemýšlejí o své budoucnosti. Souhrnné výsledky jsou prezentovány v Obr. 3.

Obr. 3 Intenzita přemýšlení respondentů o budoucnosti
Zdroj: Vlastní zpracování

Tab. 3 Subjektivní hodnocení studijního prospěchu respondenty

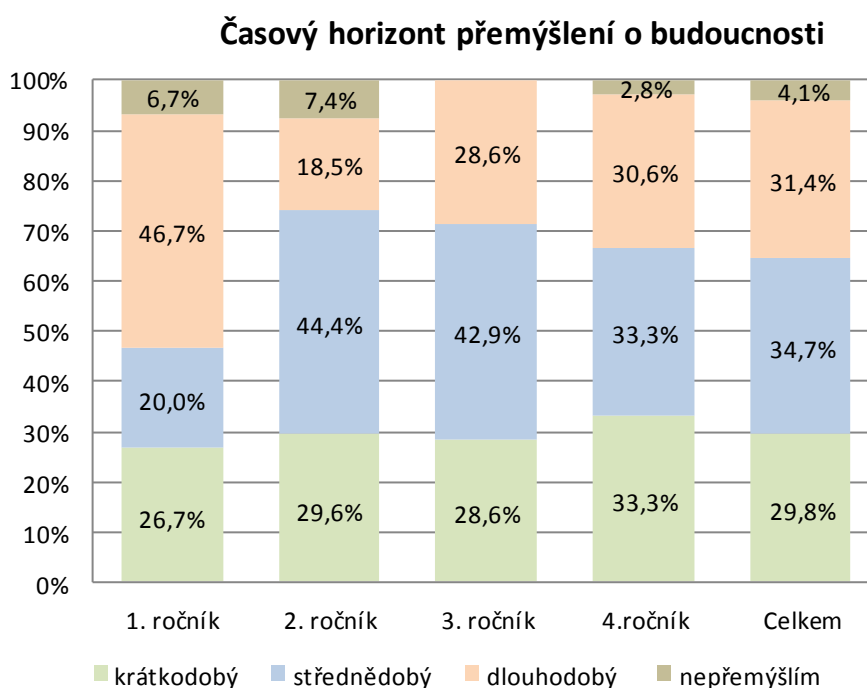
Intenzita přemýšlení o budoucnosti	1. ročník		2. ročník		3. ročník		4. ročník		Celkem	
	n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
Velmi často	10	33,3	6	22,2	6	21,4	13	36,1	35	28,9
Často	12	40,0	15	55,6	20	71,4	16	44,4	63	52,1
Zřídka	8	26,7	5	18,5	2	7,1	7	19,4	22	18,2
Nikdy	0	0,0	1	3,7	0	0,0	0	0,0	1	0,8
Celkem	30	100,0	27	100,0	28	100,0	36	100,0	121	100,0

Zdroj: Vlastní zpracování

Z Obr. 3 a Tab. 3 je zřejmé, že celkem 63 žáků (tj. 52,1 %) o budoucnosti přemýšlí často. Odpověď „nepřemýšlím nad budoucností“ byla zvolena pouze v jednom případě, a to dívkou 2. ročníku. Výsledky dále naznačují skutečnost, že zejména žáci 3. ročníku uvažují o budoucnosti velmi intenzivně, kdy možnosti častého a velmi častého přemýšlení zvolilo celkem 26 žáků z celkového počtu 28, což tvoří 92,8 %. Podobný trend je patrný u žáků 4. ročníků, celkem 29 respondentů (tj. 80,5 %)

přemýšlí o své budoucnosti ve frekvenci často či velmi často. Je však překvapujícím zjištěním, že žáci 4. ročníků označovali možnost „zřídka“ při dotazu jak často přemýšlí o budoucnosti mnohem častěji než například žáci 2. a 3. ročníků.

V oblasti budoucích představ respondenta je zajímavé identifikovat časový horizont, ve kterém respondenti o své budoucnosti přemýšlejí, což zjišťovala dotazníková položka 9 (viz Obr. 4). Výsledky za celý výzkumný soubor ukazují, že u výběrového souboru respondentů neexistuje převažující trend. Celkem 34,7 % všech respondentů uvažuje o své budoucnosti ve střednědobém časovém horizontu (tj. 1 až 2 roky), 31,4 % pak v horizontu dlouhodobém (tj. 2 a více let) a 29,8 % respondentů v časovém horizontu týdnů až měsíců (tj. krátkodobý horizont). O své budoucnosti nepřemýšlí celkem 4,1 % respondentů.

Obr. 4 Časový horizont přemýšlení respondenta o budoucnosti
Zdroj: Vlastní zpracování

V otázce časového horizontu přemýšlení respondentů o budoucnosti lze identifikovat významnější rozdíly mezi žáky jednotlivých ročníků, kdy například překvapujícím výsledkem je skutečnost, že celkem 46,7 % všech respondentů 1. ročníku přemýšlí o své budoucnosti v dlouhodobém časovém horizontu, zatímco u žáků maturitních ročníků jsou výsledky přemýšlení o budoucnosti rozděleny do 3 hlavních časových horizontů, kdy každý z nich tvoří asi třetinový podíl.

V otázkách budoucnosti je velmi zajímavé sledovat, jak se vyvíjí oblasti zájmu přemýšlení o budoucnosti, a to zejména z hlediska ročníku, který respondent navštěvuje. Jednotlivé odpovědi na dotazníkovou položku 10 jsou roztrženy do 13 kategorií a následně vyhodnocovány dle ročníku respondenta. Souhrnné výsledky seřazené dle jejich četnosti, jsou prezentovány v Tab. 4. Dále pak zájmy roztrženy dle ročníku respondenta jsou zobrazeny v Tab. 5 a 6. Jednotlivé hodnoty zobrazují pořadí podle absolutního počtu odpovědí u zvolených skupin respondentů.

Tab. 4 Pořadí oblasti zájmu přemýšlení o budoucnosti dle četnosti jejich výskytu v odpovědích respondentů

Oblast zájmu	Celkové výsledky		
	Pořadí	n_i	%
Zaměstnání, kariéra	1.	89	73,6
Rodinný život	2.	67	55,4
Vzdělání	3.	61	50,4
Otázka bydlení	4.	19	15,7
Finance	5.	14	11,6
Zájmy a koníčky	6.	8	6,6
Život obecně	7. až 8.	7	5,8
Sny, přání	7. až 8.	7	5,8
Cestování	9.	5	4,1
Společenský život	10.	4	3,3
Náboženství	11. až 13.	2	1,7
Strach	11. až 13.	2	1,7
Zdraví	11. až 13.	2	1,7

Zdroj: Vlastní zpracování

Z Tab. 4 je zřejmé, že mezi nejvýznamnější oblasti zájmů žáků přemýšlení o budoucnosti patří zejména oblast:

1. **Zaměstnání a kariéra** – tato kategorie obsahuje všechny odpovědi označené jako práce, zaměstnání, kariéra či volba povolání.
2. **Rodinný život** – do této kategorie byly započítány všechny položky zahrnující oblast rodinného života – např. sňatek, početí dětí, hledání životního partnera či láska.

3. **Vzdělání** – kategorie obsahující především odpovědi jako jsou maturita, volba vysoké školy či obavy z ukončení střední školy.

Z dalších možností jsou pro žáky důležitými cíli především myšlenky nad zajištěním budoucího bydlení, s čímž souvisí i otázky týkající se financí a obavy z jejich nedostatku.

V následujících Tab. 5 a 6 jsou zobrazeny dílčí výsledky seřazené na základě kritéria „ročník respondenta“. Hodnota x znamená, že žádný z respondentů této skupiny uvedenou možnost ve své odpovědi na otevřenou otázku neuvedl.

Tab. 5 Pořadí oblasti zájmu přemýšlení o budoucnosti dle četnosti jejich výskytu v odpovědích respondentů 1. a 2. ročníku

Oblast zájmu	1. ročník			2. ročník		
	Pořadí	n_i	%	Pořadí	n_i	%
Cestování	9. až 10.	1	3,3	4. až 6.	2	7,4
Finance	6.	3	10,0	4. až 6.	2	7,4
Náboženství	x	0	0,0	x	0	0,0
Otázka bydlení	4.	5	16,7	7. až 8.	1	3,7
Rodinný život	2.	14	46,7	3.	15	55,6
Sny, přání	7. až 8.	2	6,7	x	0	0,0
Společenský život	7. až 8.	2	6,7	x	0	0,0
Strach	x	0	0,0	x	0	0,0
Vzdělání	3.	11	36,7	1.	19	70,4
Zájmy a koníčky	9. až 10.	1	3,3	7. až 8.	1	3,7
Zaměstnání, kariéra	1.	18	60,0	2.	18	66,7
Zdraví	x	0	0,0	x	0	0,0
Život obecně	5.	4	13,3	4. až 6.	2	7,4

Zdroj: Vlastní zpracování

Tab. 6 Pořadí oblasti zájmu přemýšlení o budoucnosti dle četnosti jejich výskytu v odpovědích respondentů 3. a 4. ročníku

Oblast zájmu	3. ročník			4. ročník		
	Pořadí	n_i	%	Pořadí	n_i	%
Cestování	x	0	0,0	7. až 9.	2	5,6
Finance	5. až 6.	4	14,3	5.	5	13,9
Náboženství	8.	2	7,1	x	0	0,0
Otázka bydlení	4.	6	21,4	4.	7	19,4
Rodinný život	2.	16	57,1	2.	22	61,1

Sny, přání	5. až 6.	4	14,3	10.	1	2,8
Společenský život	x	0	0,0	7. až 9.	2	5,6
Strach	x	0	0,0	7. až 9.	2	5,5
Vzdělání	3.	15	53,6	3.	16	44,4
Zájmy a koníčky	7.	3	10,7	6.	3	8,3
Zaměstnání, kariéra	1.	24	85,7	1.	29	80,6
Zdraví	9. až 10.	1	3,6	11.	1	2,8
Život obecně	9. až 10.	1	3,6	x	0	0,0

Zdroj: Vlastní zpracování

Souhrnné výsledky dále poukazují na skutečnost, že výše uvedené pořadí je shodné u žáků 1., 3. a 4. ročníků. Pouze respondenti 2. ročníku upřednostňovali oblast vzdělání před ostatními možnostmi.

Do kategorie obecných představ o budoucnosti byla zařazena i dotazníková položka 11 zjišťující obavy respondentů z budoucnosti. Celkem 70 žáků, tj. 57,85 % všech respondentů vyjádřilo obavy z budoucnosti, zbývající část respondentů (tj. 42,15 %) pak obavy z budoucnosti nemá.

Respondentům, jež projeví obavy z budoucnosti, byla položena podotázka: „Jaké máš obavy z budoucnosti?“. Výčet obav z budoucnosti tvoří velmi rozmanitou škálu odpovědí, proto v rámci vyhodnocování byly rozčleněny do 9 kategorií.

Ze souhrnných výsledků prezentovaných v Tab. 7 lze sestavit žebříček 5 hlavních obav, které mají všichni respondenti bez ohledu na ročník, který navštěvují. Z výsledků celého výběrového souboru je zřejmé, že žáci mají obavy z:

- **budoucího zaměstnání** (nenalezení práce, popř. práce respondenta nebude bavit) – 62,9 %,
- **rodinného života** (smrt v rodině, hledání životního partnera, manželství, početí dětí) – 40,0 %,
- **ukončení středoškolského studia** (maturitní zkouška, obavy z propadnutí) – 34,3 %,
- **vysoké školy** (nepřijetí, volba nesprávného oboru, dokončení) – 27,1 %,
- **nenaplnění potřeb či životních přání** – 17,1 %.

Tab. 7 Obavy respondentů z budoucnosti

Obavy z budoucnosti	1. ročník		2. ročník		3. ročník		4. ročník		Celkem	
	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%
Ukončení SŠ studia	9	69,2	8	44,4	3	15,0	4	21,1	24	34,3
Nedostatek financí	2	15,4	4	22,2	1	5,0	4	21,1	11	15,7
Zaměstnání	10	76,9	11	61,1	13	65,0	10	52,6	44	62,9
Válka	1	7,7	1	5,6	3	15,0	6	31,6	11	15,7
Katastrofa	1	7,7	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	1,4
Rodina	6	46,2	5	27,8	8	40,0	9	47,4	28	40,0
Studium na VŠ	3	23,1	4	22,2	8	40,0	4	21,1	19	27,1
Nenaplnění potřeb, přání	1	7,7	3	16,7	8	40,0	0	0,0	12	17,1
Ostatní	0	0,0	0	0,0	4	20,0	0	0,0	4	5,7

Zdroj: Vlastní zpracování

Dále měli respondenti uvést svá očekávání od budoucnosti a životní sny, kterých by chtěli v budoucnosti dosáhnout. Jednalo se o položky v dotazníku zařazené pod čísla 12 a 13.

Celkem 94 respondentů (tj. 77,69 %) uvedlo, že má životní sen, kterého by respondent chtěl v budoucnu dosáhnout. Na základě skutečnosti, že respondenty uváděná očekávání korespondují s jejich životními sny, budou v následující části práce prezentovány pouze očekávání respondentů. Stejně jako tomu bylo u položky „obava z budoucnosti“, tak i zde byly díky volbě otevřené otázky získány velmi rozmanité odpovědi, jež jsou rozčleněny do 8 kategorií a následně prezentovány v Tab. 8. Na základě zjištěných výsledků lze opět stanovit 5 hlavních očekávání všech respondentů této střední školy, kdy celkem:

- 45,7 % respondentů očekává od budoucnosti **založení rodiny** (tj. nalezení životního partnera, sňatek, početí dětí)
- 44,8 % žáků doufá v **nalezení dobré práce** (tj. dobré finanční ohodnocení, práce v oboru, práce respondenta bude bavit),
- 25,9 % žáků zapojených do průzkumného šetření očekává, že **úspěšně dokončí středoškolské studium** (tj. složení maturitní zkoušky),
- 23,3 % žáků dále vyjadřuje očekávání v podobě **vysokoškolského studia**,
- 20,7 % respondentů od budoucnosti očekává, že se jim **podaří splnit všechny jejich sny**.

Tab. 8 Očekávání respondentů od budoucnosti

Očekávání od budoucnosti	1. ročník		2. ročník		3. ročník		4. ročník		Celkem	
	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%
Dokončit SŠ	10	33,3	9	40,9	4	14,3	7	19,4	30	25,9
Zahájit podnikání	1	3,3	0	0,0	2	7,1	0	0,0	3	2,6
Rodina	12	40,0	10	45,5	12	42,9	19	52,8	53	45,7
Zaměstnání	11	36,7	14	63,6	9	32,1	18	50,0	52	44,8
Vysoká škola	6	20,0	3	13,6	5	17,9	13	36,1	27	23,3
Plnit si sny	10	33,3	4	18,2	6	21,4	4	11,1	24	20,7
Být bohatý	4	13,3	5	22,7	1	3,6	6	16,7	16	13,8
Cestování	5	16,7	1	4,6	1	14,3	4	11,1	14	12,1

Zdroj: Vlastní zpracování

V závěru této oblasti byli žáci prostřednictvím dotazníkové položky 14 dotazováni na důležitost nabízených životních cílů. Respondenti měli jednotlivé životní cíle ohodnotit body 1 až 5, kdy hodnota 1 znamenala velmi důležitý životní cíl, hodnota 5 pak cíl označovala za nedůležitý.

Souhrnné výsledky pro jednotlivé ročníky jsou prezentovány v Tab. 9, která zobrazuje nejen pořadí jednotlivých životních cílů dle důležitosti, ale také jejich vypočtenou průměrnou hodnotu. Tato hodnota dále vypovídá o tom, jak důležité (nedůležité) jednotlivé životní cíle pro respondenty daného ročníku jsou. Platí tedy čím nižší průměrná hodnota, tím je vyšší důležitost daného cíle pro respondenta, resp. vyšší průměrné bodové ohodnocení znamená nižší důležitost daného cíle.

Tab. 9 Pořadí životních cílů dle jejich důležitosti pro jednotlivé ročníky

Životní cíle	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	Celkem
Chci mít zaměstnání, které mě bude bavit	1. až 2. (1,53)	2. (1,56)	1. (1,32)	2. (1,56)	1. (1,491)
Chci mít dobře placené zaměstnání	1. až 2. (1,53)	1. (1,30)	2. (1,70)	1. (1,44)	2. (1,494)
Chci mít dostatek volného času na své koníčky	3. (1,97)	3. až 4. (2,04)	3. (2,00)	3. (2,06)	3. (2,015)
Chci cestovat a poznávat svět	5. (2,20)	3. až 4. (2,04)	4. (2,25)	4. (2,08)	4. (2,143)
Chci se řídit zdravým životním stylem	6. (2,30)	5. (2,19)	5. (2,43)	5. (2,25)	5. (2,291)

Chci mít spoustu přátel a rozmanitý společenský život	4. (2,03)	7. (2,41)	6. (2,60)	6. (2,31)	6. (2,338)
Chci být uznáván/a ostatními jedinci	8. (2,63)	8. (2,67)	7. (2,82)	7. (2,58)	7. (2,676)
Chci dosáhnout co nejvyššího vzdělání	7. (2,40)	6. (2,37)	8. (2,96)	8. (3,11)	8. (2,711)

Zdroj: Vlastní zpracování

Z Tab. 9 vyplývá, že mezi nejdůležitější cíle všech respondentů patří zejména přání mít zaměstnání, které bude nejen dobře placené (průměrná hodnota 1,494; modus pak hodnota 1 s výskytem 74), ale zároveň bude i respondentů bavit (průměrná hodnota 1,491; modus hodnota 1, která se objevila v 74x). Pomyslné třetí místo drží u všech ročníků přání mít dostatek volného času na své koníčky, s průměrnou hodnotou 2,015 a nejčastější hodnotou výskytu 2 (58 případů). Průměrná hodnota uvedené položky označuje toto přání za „spíše důležité“.

Výsledky pro všechny ročníky, s výjimkou žáků 2. ročníku, korespondují s výsledky pro celý výběrový soubor. Cílem žáků 2. ročníku je navíc cestovat a poznávat svět, což je položka, u které byla identifikována stejná průměrná hodnota, jako tomu bylo v případě přání „Chci mít dostatek volného času“. Překvapující výsledek byl získán pro cíl „Chci dosáhnout co nejvyššího vzdělání“, který se ve škále všech nabízených cílů umístil až na posledních příčkách. Průměrné bodové ohodnocení (2,711) a modus souboru (hodnota 2, četnost 40) uvedené položky řadí tento cíl mezi cíle spíše důležité u žáků 1. a 2. ročníků, zatímco respondenti navštěvující 3. a 4. ročník v průměru nedokáží důležitost daného cíle posoudit.

Výsledky z oblasti obecných představ o budoucnosti ukázaly, že 99,2 % všech respondentů (tj. 120 respondentů) alespoň částečně o své budoucnosti přemýšlí, a to ve 3 základních oblastech – rodinný život, vzdělávání a budoucí zaměstnání. Není překvapujícím zjištěním, že i nejvýznamnější obavy a očekávání respondentů patří do uvedených oblastí. Za nejdůležitější životní cíl pak respondenti považují nalezení dobře placeného zaměstnání, které se navíc stane jejich koníčkem.

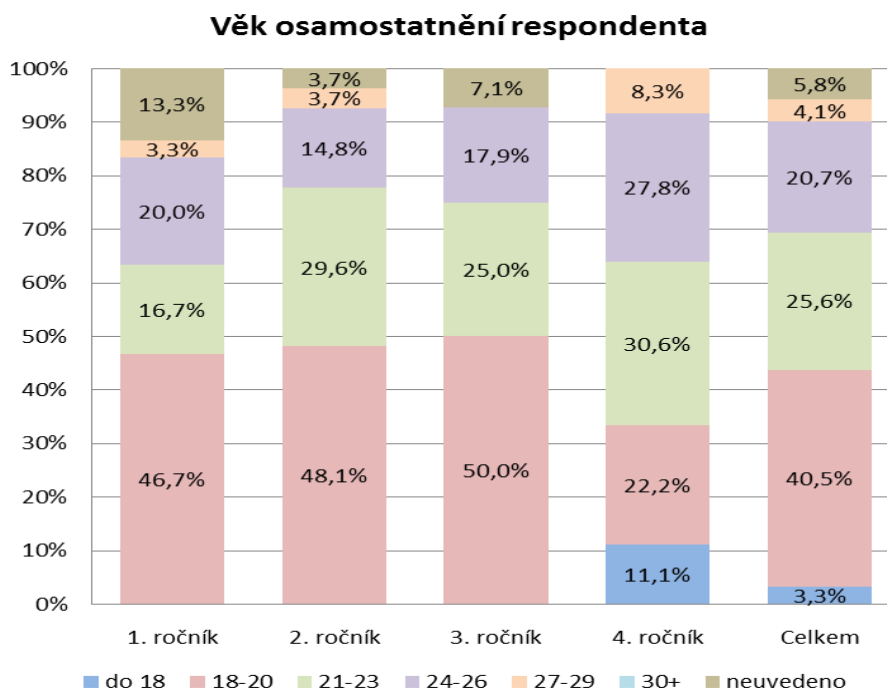
5.3.3 Oblast osobního života

Cílem otázek zařazených do této kategorie bylo identifikovat budoucí představy respondentů o jejich osobním životě, a to především v otázce osamostatnění se, vstupu do manželství či založení rodiny.

V rámci vyhodnocování otázek dotazujících se na věk osamostatnění, vstupu do manželství či věku, kdy respondent chce mít první dítě, bylo využito vyhodnocování prostřednictvím vytvoření věkových intervalů, jež jsou následující:

- interval 1 – do 18 let,
- interval 2 – 18 až 20 let,
- interval 3 – 21 až 23 let,
- interval 3 – 24 až 26 let,
- interval 4 – 27 až 29 let,
- interval 5 – nad 30 let.

Nejprve byli respondenti dotazováni na věk osamostatnění, tzn. na odchod od rodičů a nalezení vlastního bydlení (dotazníková položka 15). Výsledky v grafické podobě rozčleněné podle ročníku respondenta jsou zobrazeny v Obr. 5.

Obr. 5 Věk osamostatnění respondenta

Zdroj: Vlastní zpracování

Z Obr. 5 vyplývá, že celkem 40,5 % respondentů považuje za ideální věk odchodu od svých rodičů věk v intervalu 18 až 20 let, tedy bezprostředně po skončení střední školy. Celkem 25,6 % respondentů pak věk náležející do intervalu 21 až 23 let, což se dá spojovat s věkem, kdy studenti končí bakalářské studium na vysoké škole. Třetím významným věkem je pak věk patřící do intervalu 24 až 26 let,

který byl označen 20,7 % respondenty. I zde lze hledat souvislosti se studiem na vysoké škole, tentokrát s dokončováním magisterských studií.

Dále byli respondenti dotazováni na otázky týkající se manželství (dotazníková položka 17), především zda plánují vstoupit do manželství (viz Tab. 10), což byla třídící otázka, která rozdělila respondenty do 2 podskupin. Na základě uvedené třídící otázky bylo úkolem respondentů buď uvést ideální věk pro vstup do manželství, nebo sdělit důvody jejich negativní odpovědi.

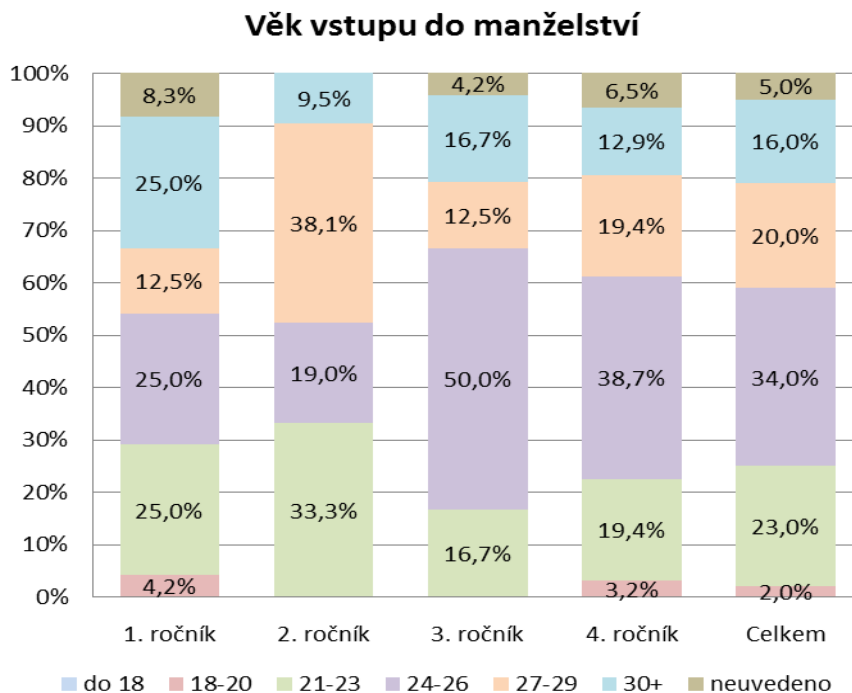
Tab. 10 Vstup do manželství

Vstup do manželství	Ano				Ne			
	Dívka		Chlapec		Dívka		Chlapec	
	n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
1. ročník	15	79,0	9	82,0	4	21,0	2	18,0
2. ročník	16	80,0	5	71,0	4	20,0	2	29,0
3. ročník	15	83,0	9	90,0	3	17,0	1	10,0
4. ročník	21	91,0	10	77,0	2	9,0	3	23,0
Celkem pohlaví	67	-	33	-	13	-	8	-
Celkem všichni respondenti	100				21			

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výsledků uvedených v Tab. 10 je zřejmé, že celkem 100 respondentů, tj. 82,6 % plánuje vstup do manželského svazku. Respondenti, kteří zastávají opačný názor (tj. 17,4 %) a označili proto odpověď „NE“, uvádějí ve svých otevřených odpovědích především následující důvody. Nejčastější odpovědí (6x) byla skutečnost odkazující na fakt, že láska je důležitější než jakýkoliv „papír“ neboli vstup do manželství je považován za zbytečnou administrativní záležitost. Dále pak byly uvedeny 3 důvody, kdy každý z nich byl shodně uveden 2 respondenty. Jednalo se o důvody: sňatek je velká zodpovědnost, člověk ztrácí svou volnost, či že sňatek nevychází z přesvědčení respondenta. Mezi odpovědi pouze s jednou četností výskytu patří např. upřednostnění kariéry před osobním životem, snadnější rozchod bez přílišné administrativní náročnosti či rozhodnutí respondenta o tom, že chce žít sám. Jeden respondent dále uvedl, že si není zcela jistý s odkazem na to, že jen budoucnost ukáže, jakým směrem se jeho osobní život bude ubírat.

Úkolem respondentů, jež kladně odpověděli na otázku, zda chtějí vstoupit do manželství, byla položena doplňující podotázka vztahující se k předpokládanému věku vstupu do manželství. Stejně jako tomu bylo u otázky týkající se osamostatnění, tak i v tomto případě byly odpovědi rozděleny podle výše definovaných intervalů. V následujícím Obr. 6 jsou prezentovány výsledky odpovědí chlapců a dívek na otázku v jakém věku by chtěli vstoupit do manželského svazku, a to dle kritéria „ročník respondenta“.

Obr. 6 Věk vstupu do manželství
Zdroj: Vlastní zpracování

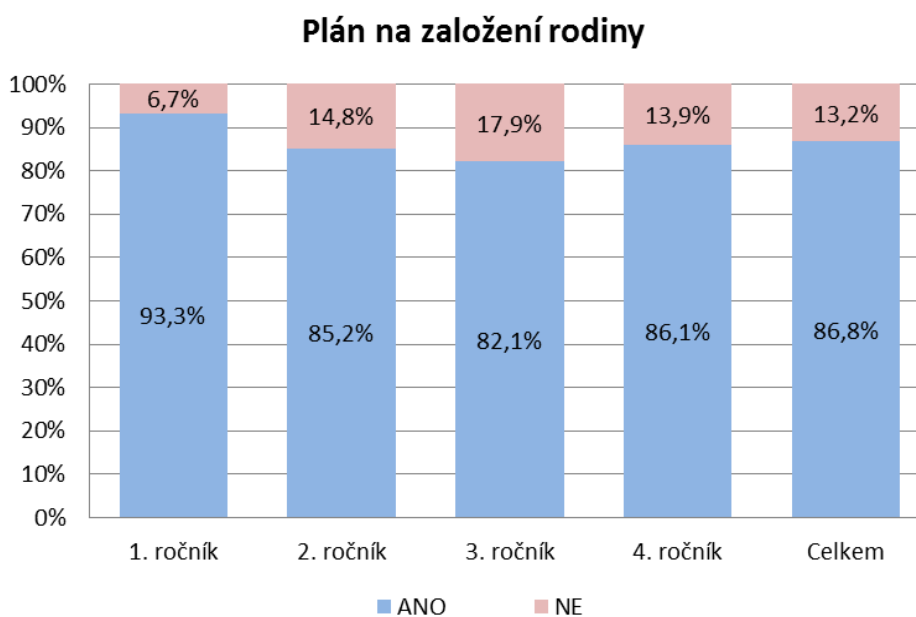
Z Obr. 6 je zřejmé, že celkem 34 % respondentů považuje za ideální věk pro vstup do manželství věk z intervalu 24 až 26 let, 23 % pak věk patřící do intervalu 21 až 23 let a třetí pomyslnou příčku drží s 20 % věk ležící v intervalu 27 až 29 let.

Z Obr. 6 je též patrné, že názory na ideální věk vstupu do manželského svazku se liší u žáků jednotlivých ročníků. Zatímco žáci 3. a 4. ročníků upřednostňují věk patřící do intervalu 24 až 26 let, žáci 2. ročníků věk z intervalu 27 až 29 let. U žáků prvních ročníků není možné identifikovat převládající trend, poněvadž 3 z možných věkových intervalů, tj. interval 21 až 23 let, 24 až 26 let a kategorie nad 30 let, nabývají stejného procentuálního zastoupení.

Z výsledků je zřejmé, že většina respondentů do manželství nespíchá. Možnost vstoupit do manželství okamžitě po nabytí plnoletosti označili jen 2 re-

spondenti, tj. 2 % všech respondentů. Jednalo se výhradně o respondenty ženského pohlaví, přesněji o žačky 1. a 4. ročníku. Z výsledků lze tedy usuzovat, že žáci vybrané střední školy o vstupu do manželství určitě přemýšlí, plánují jej však až v pozdějším věku. Výsledky průzkumného šetření mezi respondenty pak za ideální věk označují věk z intervalu 24 až 26 let.

Do kategorie osobní život byly dále zařazeny otázky dotazující se se respondentů na jejich plány týkající se založení rodiny, což bylo blíže specifikováno jako početí dětí (dotazníková položka 18). I v tomto případě se jednalo o třídící otázku, která rozdělovala respondenty do 2 skupin. Na základě toho, do jaké skupiny byl respondent zařazen, bylo jeho úkolem zodpovědět buď otázku dotazující se na ideální věk pro početí 1. dítěte, popř. ideální počet dětí, anebo zdůvodnit svou negativní odpověď. Souhrnné výsledky jsou zobrazeny v Obr. 7, z něhož je patrné, že celkem 105 respondentů, tj. 86,8 % plánuje založení vlastní rodiny, o dětech neuvažuje 13,2 % respondentů (tj. 16 žáků) všech ročníků.

Obr. 7 Plán na založení rodiny

Zdroj: Vlastní zpracování

Jako hlavní důvody respondentů, kteří neplánují založení rodiny, patří zejména preference kariéry před osobním životem, což je odpověď uváděna především dívkami. Ty ve svých odpovědích vyjadřují obavy, že v případě pobytu na mateřské dovolené mohou ztratit pracovní uplatnění. Takové dívky pak upřednostňují kariéru před založením rodiny. Dále byl v odpovědích zaznamenán strach z přílišné od-

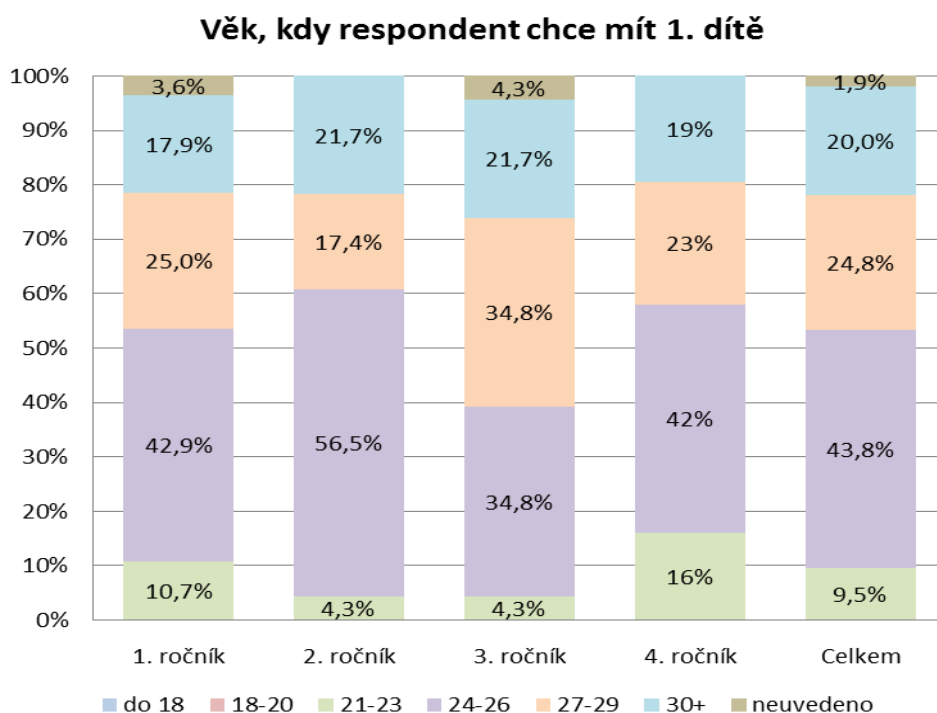

povědnosti, který je s výchovou a zabezpečením dětí spojován. Objevily se i obavy z nedostatečného materiálního zabezpečení.

Celkem 105 respondentům, kteří plánují založení rodiny (tj. 86,8 % žáků), byly položeny 2 doplňující otázky, a to:

1. V jakém věku plánují početí 1. dítěte?
2. Kolik plánují dětí?

Výsledky podotázky 1 jsou opět prezentovány na základě výše vytvořených věkových intervalů a názorně zobrazeny v Obr. 8.

Obr. 8 Věk, ve kterém plánuje respondent početí 1. dítěte
Zdroj: Vlastní zpracování

Napříč všemi ročníky panuje u respondentů shoda v otázce plánovaného rodičovství, poněvadž v žádném z ročníků se neobjevila možnost početí dítěte před 18. rokem života či bezprostředně po ukončení střední školy, tj. do věku 20 let. Respondenti tedy uvažují o založení rodiny až v pozdějším věku. Celkem 43,8 % všech žáků této střední školy považuje za ideální věk pro založení rodiny věk nacházející se v intervalu 24 až 26 let. Na druhé pozici se umístil věkový interval 27 až 29 let, který zvolilo celkem 26 respondentů, tj. 24,8 %, třetí místo pak drží interval nad 30 let s 20% podílem. Z výsledků je tedy zřejmé, že žáci této střední

školy preferují věk patřící do kategorie 24 až 26 let, či pozdější věkovou hranici pro založení rodiny.

Dále byli respondenti dotazováni na počet dětí, které by chtěli v budoucnu mít. I v této otázce nebyly zjištěny významnější rozdíly mezi respondenty jednotlivých ročníků. Nejčastější odpověď respondentů všech ročníků byla shodně možnost 2 děti, kterou vyjádřilo celkem 64,8 % respondentů. Poněvadž oblast plánování počtu dětí je velmi obtížnou záležitostí, řada respondentů namísto absolutního počtu dětí uváděla intervalové hodnoty, které byly dále zahrnuty do vyhodnocování. Souhrnné výsledky jsou tedy prezentovány v Tab. 11.

Tab. 11 Plánovaný počet dětí

Počet dětí	1. ročník		2. ročník		3. ročník		4. ročník		Celkem	
	n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%	n_i	%
1	2	7,1	3	13,0	3	13,0	1	3,2	9	8,6
2	18	64,3	16	69,6	15	65,2	19	61,3	68	64,8
3	3	10,7	2	8,7	0	0,0	3	9,7	8	7,6
3+	1	3,6	1	4,3	1	4,3	0	0,0	3	2,9
1 až 2	3	10,7	1	4,3	3	13,0	3	9,7	10	9,5
2 až 3	1	3,6	0	0,0	1	4,3	5	16,1	7	6,7
Celkem	28	100,0	23	100,0	23	100,0	31	100,0	105	100,0

Zdroj: Vlastní zpracování

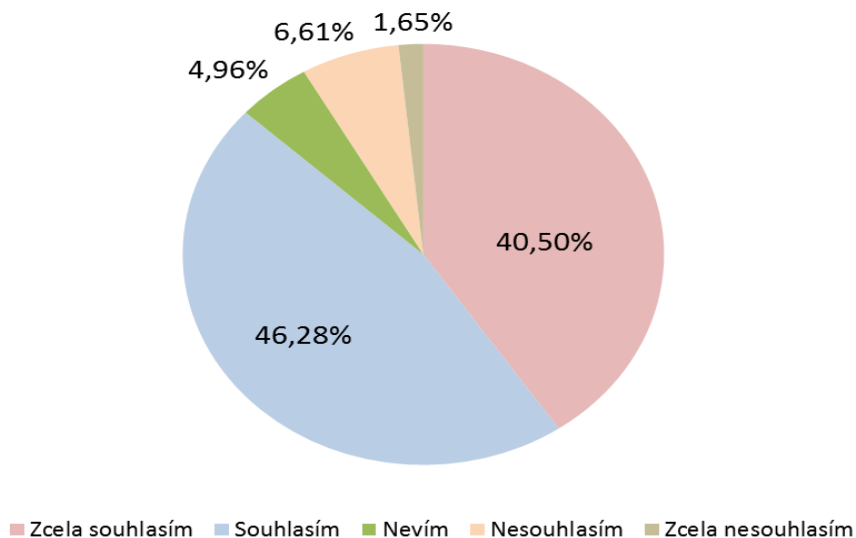
Oblast osobního života ukázala, že v průměru 82,6 % respondentů (tj. 100 žáků) uvažuje o vstupu do manželského svazku. Ideálním časovým okamžikem pro vstup do manželství respondenti označovali věk nacházející se v intervalu 24 až 26 let. Dále pak bylo zjištěno, že celkem 86,7 % respondentů (tj. 105 žáků) uvažuje o založení rodiny (tzn. počtu dětí), ideální věk pro tuto životní událost byl taktéž označován věk patřící do výše uvedeného věkového intervalu. Dále pak celkem 68 respondentů (64,8 %) vyjádřilo přání mít 2 děti.

5.3.4 Oblast vzdělávání

Oblast vzdělávání je čtvrtou oblastí, ve které byly zjišťovány představy respondentů o jejich budoucnosti. Do této kategorie byly zařazeny otázky nejen dotazující se na důležitost vzdělání pro jednotlivce, ale především otázky zaměřené na identifikaci budoucího směřování respondenta v oblasti vzdělávání.

Jak již bylo výše nastíněno, první otázkou z této oblasti (dotazníková položka 19) byla škálová otázka, která zjišťovala názor respondenta na tvrzení: „Vzdělání považuji za důležité“. Souhrnné výsledky pro celý výzkumný soubor jsou prezentovány v Obr. 9.

Názor na tvrzení: "Vzdělání považuji za důležité"

Obr. 9 Názor respondentů na důležitost vzdělání
Zdroj: Vlastní zpracování

V následujících Tab. 12 a 13 jsou prezentovány názory respondentů na tvrzení o důležitosti vzdělání pro jednotlivé skupiny respondentů, a to dle kritéria „ročník respondenta“.

Tab. 12 Vzdělání považuji za důležité – respondenti 1. a 2. ročníku

Názor na důležitost vzdělání	1. ročník		2. ročník	
	n_i	%	n_i	%
Zcela souhlasím	19	63,3	12	44,4
Souhlasím	10	33,3	12	44,4
Nevím	0	0,0	2	7,4
Nesouhlasím	1	3,3	1	3,7
Zcela nesouhlasím	0	0,0	0	0,0
Celkem respondentů	30	100,0	27	100,0

Zdroj: Vlastní zpracování

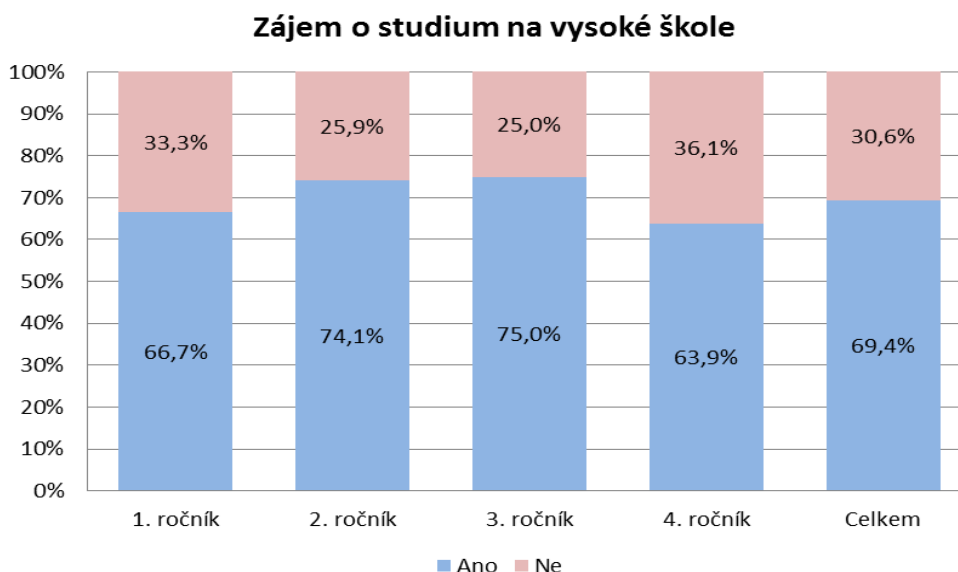
Z hodnot v Tab. 12 je zřejmé, že respondenti navštěvující 1. a 2. ročník považují vzdělání pro jedince za důležité, tzn. možnost „zcela souhlasím“ či „souhlasím“ označilo celkem 96,6 % žáků prvního ročníku, resp. 88,8 % respondentů 2. ročníku. Naopak rozmanitější výsledky byly získány na základě analýzy odpovědí žáků 3. a 4. ročníků, jež jsou zobrazeny v Tab. 13. U žáků 3. a 4. ročníků je převládající odpovědí dívek i chlapců možnost „Souhlasím“. Avšak v odpovědích byl identifikován i nesouhlas s daným tvrzením. Z detailních výsledků je zřejmé, že se jednalo o 8 respondentů – 3 chlapce z 3. ročníku, dále pak 2 dívky a 3 chlapce navštěvující 4. ročník.

Tab. 13 Vzdělání považuji za důležité – respondenti 3. a 4. ročníku

Názor na důležitost vzdělání	3. ročník		4. ročník	
	n _i	%	n _i	%
Zcela souhlasím	5	17,9	13	36,1
Souhlasím	18	64,3	16	44,4
Nevím	2	7,1	2	5,6
Nesouhlasím	3	10,7	3	8,3
Zcela nesouhlasím	0	0,0	2	5,6
Celkem respondentů	28	100,0	36	100,0

Zdroj: Vlastní zpracování

Klíčovou otázkou této oblasti byla otázka zjišťující zájem respondentů o studium na vysoké škole (dotazníková položka 20). Z toho důvodu byli respondenti dotazováni, zda chtějí pokračovat ve studiu na vysoké škole (viz Obr. 10). Jednalo se o základní třídící otázku, která vytrídila respondenty do 2 podkategorií, na žáky, jež mají zájem o vysokoškolské studium a na žáky, kteří v dalším studiu nechtějí pokračovat.

Obr. 10 Zájem o studium na vysoké škole

Zdroj: Vlastní zpracování

Bez ohledu na ročník a pohlaví respondenta lze tvrdit, že 84 respondentů (tj. 69,4 %) uvažuje o studiu na vysoké škole. Z výsledků pro jednotlivé ročníky je zřejmé, že o vysokoškolském studiu uvažuje 66,7 % žáků prvního ročníku (tj. 20 žáků), 74,1 % žáků druhého ročníku (tj. 20 žáků), dále pak 75,0 % žáků třetího ročníku (tj. 21 žáků) a 63,9 % žáků maturitních ročníků (tj. 23 respondentů).

Respondenti, kteří mají zájem o vysokoškolské studium, dále odpovídali na podotázku: „Z jakého důvodu chceš pokračovat ve studiu na VŠ?“ Úkolem respondentů bylo označit všechny odpovědi, které je motivují k tomuto typu studia. Souhrnné výsledky jsou prezentovány v Tab. 14, ze které je zřejmé, že hlavními motivačními stimuly jsou následující položky:

- 61,9 % respondentů, jež chtějí pokračovat ve vysokoškolském studiu, označilo možnost zájmu o studium na VŠ skutečností, že jejich vysněné **budoucí povolání vyžaduje vysokoškolské vzdělání**,
- 55,9 % všech respondentů chce pokračovat v dalším studiu, aby si **rozvýjeli vědomosti ve zvoleném oboru**,
- 38,1 % uvažuje o studiu na vysoké škole především z důvodu, že si chtějí **prodloužit studentský život**.

Tab. 14 Důvody zájmu o vysokoškolské studium

Důvod zájmu o studium na VŠ	1. ročník		2. ročník		3. ročník		4. ročník		Celkem	
	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%
VŠ vzdělání jako rodiče	3	15,0	0	0,0	0	0,0	1	4,3	4	4,8
1. vysokoškolák v rodině	2	10,0	1	5,0	2	9,5	2	8,7	7	8,3
Prodloužení studentského života	6	30,0	10	50,0	10	47,6	6	26,1	32	38,1
Rozvoj vědomostí v oboru	12	60,0	12	60,0	10	47,6	13	56,5	47	55,9
Budoucí povolání vyžaduje VŠ vzdělání	12	60,0	18	90,0	9	42,8	13	56,5	52	61,9
Seberealizace	2	10,0	1	5,0	3	14,3	3	13,0	9	10,7
Chci dokázat ostatním, že na to mám	1	5,0	1	5,0	0	0,0	2	8,7	4	4,7
Chci získat VŠ diplom (mít titul)	0	0,0	0	0,0	2	9,5	0	0,0	2	2,4

Zdroj: Vlastní zpracování

Poněvadž bylo dotazníkové šetření realizováno na ekonomicky zaměřené střední škole, byli respondenti tázáni, zda uvažují o studiu na ekonomických vysokých školách či přemýšlejí o změně studijního oboru. Zjištěné výsledky byly velmi překvapující, poněvadž celkem 44,0 % respondentů (tj. 37 žáků) uvažujících o studiu na vysoké škole označovalo možnost nepokračování ve studiu ekonomického oboru. Navíc zvýšený nezájem o ekonomické obory byl identifikován zejména u žáků 3. a 4. ročníků. Celkem 10 žáků 3. ročníku (tj. 47,6 %) a 11 žáků maturitního ročníku (tj. 45,8 %) nechce pokračovat ve studiu na ekonomicky zaměřené vysoké škole. Na dotaz, jaký studijní obor by žáci chtěli studovat, uváděli velmi rozmanité odpovědi, bez ohledu na ročník studia. Celkem 21,6 % žáků uvažuje o studiu práv, 13,5 % o psychologii, 10,8 % o pedagogických disciplínách. Mezi žáky byl také projev zájem o logopedii, informatiku, chemii, žurnalistiku, mezinárodní vztahy, obranu státu či umělecké obory, jako je například grafický design. Tyto směry však byly zastoupeny jen v minimální četnosti.

Druhou kategorii tvoří respondenti, kteří vyjádřili nezájem o studium na vysoké škole, tj. celkem 37 žáků, neboli 30,6 % všech respondentů. Stejně jako tomu bylo u respondentů, jež chtějí studovat na vysoké škole, byli žáci tázáni na hlavní zdůvodnění jejich odpovědi. Z Tab. 15 je zřejmé, že respondenti uváděli velmi různorodé odpovědi. U žáků prvních tří ročníků byla významnou obavou obava z nedostatečně dobrého prospěchu pro vysokoškolské studium, naopak žáci maturitních ročníků tento důvod vůbec neuvažovali. Celkem 61,5 % z nich svůj nezájem o vysokoškolské studium zdůvodňuje tím, že je studium prostě nebaví.

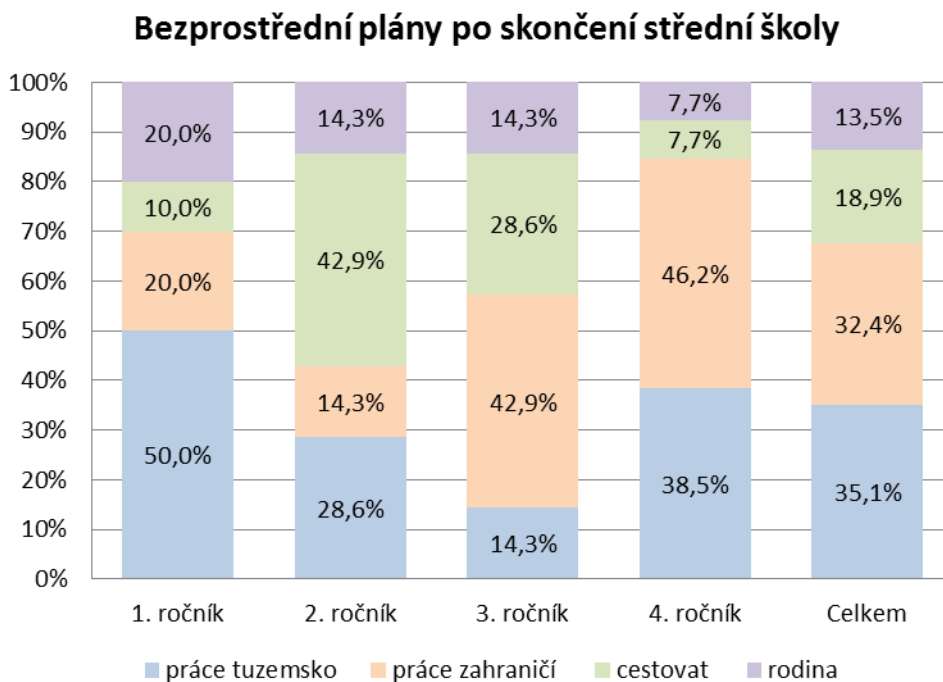
Převládajícím důvodem u všech respondentů je pak skutečnost, že je studium nebaví, což je možnost, pro kterou se vyjádřilo celkem 48,6 % respondentů.

Tab. 15 Důvody nezájmu o vysokoškolské studium

Důvod nezájmu o studium na VŠ	1. ročník		2. ročník		3. ročník		4. ročník		Celkem	
	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%	n _i	%
Studium mě nebaví	5	50,0	2	28,6	3	42,9	8	61,5	18	48,6
Nemám dostatečně dobrý prospěch	5	50,0	4	57,1	4	57,1	0	0,0	13	35,1
Finanční náročnost studia	3	30,0	1	14,3	3	42,9	2	15,4	9	24,3
Časová důvody	1	10,0	2	28,6	0	0,0	2	15,4	5	13,5
Strach	0	0,0	3	42,9	0	0,0	2	15,4	5	13,5
Vš vzdělání považuji za zbytečnost	0	0,0	0	0,0	3	42,9	1	7,7	4	10,8
Chci pracovat	0	0,0	0	0,0	1	14,3	1	7,7	2	5,4
Chci založit rodinu	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	7,7	1	2,7

Zdroj: Vlastní zpracování

Celkem 25 žáků (tj. 67,6 %) neuvažujících o studiu na vysoké škole své plány bezprostředně po skončení střední školy vidí v nalezení zaměstnání, a to buď v tuzemsku či zahraničí. Zbývajících 18,9 % respondentů (tj. 7 žáků) vyjadřuje přání cestovat, dále pak 13,5 % respondentů (tj. 5 žáků) plánuje založit rodinu. Souhrnné výsledky rozčleněné dle ročníků jsou zobrazeny v Obr. 11.

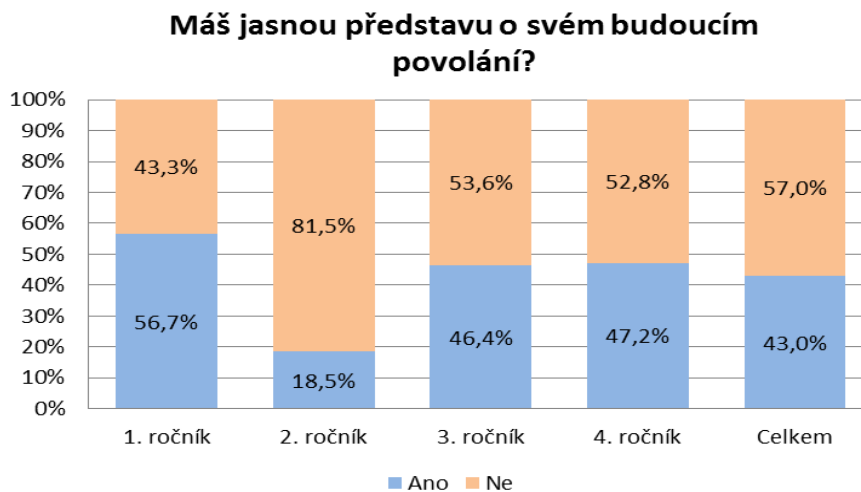
Obr. 11 Plány po skončení SŠ u respondentů, kteří nemají zájem o vysokoškolské studium
Zdroj: Vlastní zpracování

Celkem 84 žáků, tj. 69,4 % všech respondentů tedy uvažuje o studiu na vysoké škole, a to především z důvodu požadavku budoucího zaměstnání mít vysokoškolské vzdělání či přání rozvíjet si vědomosti ve zvoleném oboru. Dále bylo zjištěno, že respondenti uvažují i o jiných studijních oborech než jsou ekonomické směry, tj. 44,0 %. Respondenti vyjadřující nezájem o vysokoškolské studium argumentovali především svým nedostatečným prospěchem či skutečností, že je studium nebaví.

5.3.5 Oblast profesní

Z profesní oblasti byli respondenti dotazováni, zda mají jasnou představu o svém povolání (dotazníková položka 21). Z Obr. 12 vyplývá, že pouze 43,0 % všech respondentů (tj. 52 žáků) má jasnou představu o svém budoucím povolání. Nejvýznamnější rozdíl byl identifikován u žáků 2. ročníků, kdy celkem 22 žáků (tj. 81,5 %) nemá jasnou představu o svém budoucím povolání. V ostatních ročnících hodnota jasné představy o budoucnosti osciluje kolem průměrné hodnoty celého výzkumného souboru pro odpověď „Ano“, která byla vyčíslena na 42,2 %.

Obr. 12 Máš jasnou představu o svém budoucím povolání?

Zdroj: Vlastní zpracování

Z odpovědí respondentů, jež mají o svém budoucím povolání jasno, bylo na základě četností sestaveno pořadí preferovaných povolání, jež je uvedeno v následující Tab. 16.

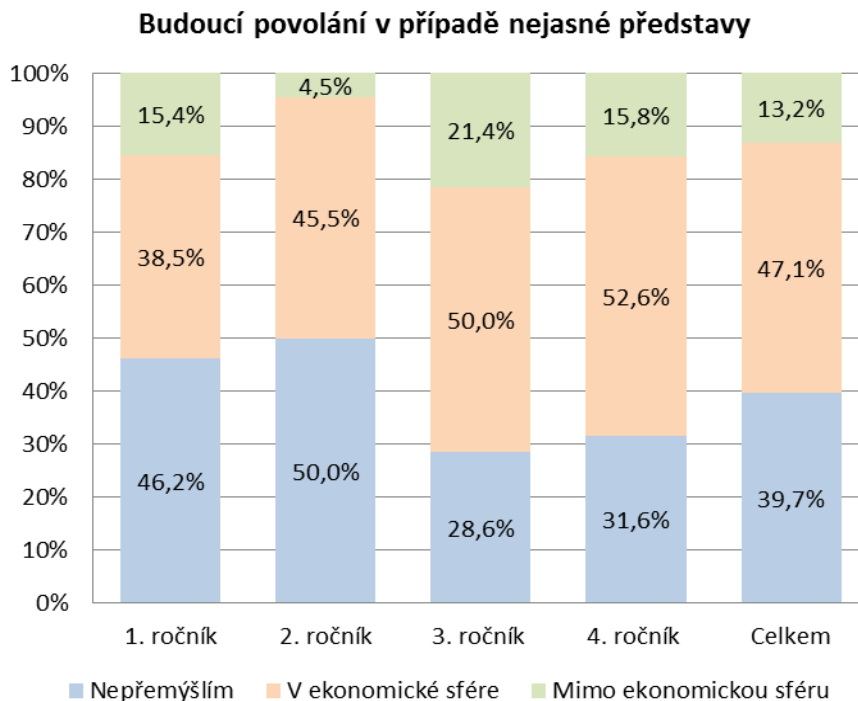
Tab. 16 Povolání, které chtějí respondenti v budoucnu vykonávat

Pořadí	Povolání	n _i	%
1.	Manažer	11	21,1
2.	Účetní	9	17,1
3.	Obrana státu (voják, policista)	6	11,4
4.	Učitelka	4	7,7
5. až 9.	Sekretářka, právník, podnikatel, sportovní kariéra, umělecká sféra (taneční, designer)	3	5,6
10. až 11.	Úředník, psycholog či logoped	2	3,7
12. – 14.	Investor, práce s lidmi či práce v nadnárodní společnosti	1	1,8
Celkem		52	100,0

Zdroj: Vlastní zpracování

Zbývajících 57,0 % dotazovaných žáků (tj. 69 respondentů) odpovědělo, že nemá jasnou představu o svém budoucím povolání. Z těchto respondentů ale celkem 33 žáků (tj. 47,8 %) uvedlo, že přemýšlí o práci v ekonomické sféře, celkem 9 respondentů (tj. 13,0 %) pak o práci mimo ekonomickou sféru a 39,1 % (tj. 27 žáků) nemá jasnou představu o svém budoucím povolání, a to buď vůbec

netuší, nebo nechávají budoucnost otevřenou. Souhrnné výsledky dle jednotlivých ročníků jsou prezentovány v Obr. 13.

Obr. 13 Oblast budoucího zaměstnání u respondentů, kteří nemají jasnou představu o svém budoucím povolání

Zdroj: Vlastní zpracování

Na otázku jaké faktory ovlivňují respondenta při výběru svého budoucího povolání, celkem 61 žáků (tj. 50,4 %) odpovědělo „zájem o obor“. Tato možnost byla označována všemi respondenty napříč ročníky. Na druhém místě se pak umístila škola, jakožto vzdělávací instituce, kterou jako faktor ovlivňující budoucí volbu povolání označilo celkem 17,4 % respondentů (21 žáků). Třetí pomyslnou příčku drží rodinné zázemí respondenta s hodnotou procentuálního podílu ve výši 12,4 % (tj. 15 respondentů). Celkem 11 žáků (tj. 9,1 %) respondentů dále uvedlo, že se při volbě jejich budoucího povolání nenechávají ovlivňovat žádným z nabízených faktorů, poněvadž se jedná o rozhodnutí, které považují za vlastní záležitost, proto by mělo vycházet čistě z jejich vlastního přesvědčení či zájmů.

Závěrečnou otázkou z oblasti profesního života byla škálová otázka, pomocí které měli respondenti vyjádřit dle svého názoru důležitost k jednotlivým kritériím, které mohou ovlivnit volbu jejich budoucího povolání (dotazníková položka 23). Na základě zjištěných výsledků je v následující Tab. 17 uvedeno pořadí jednot-

livých kritérií, a to dle jejich důležitosti. Pro potřeby vyhodnocování byly využity průměrné hodnoty. Obecně platí, že čím více se blíží průměrná hodnota k číslu 1, tím je dané kritérium pro respondenta důležitější. Přibližuje-li se hodnota k číslu 3, respondent si není touto položkou jistý, dále pak bude-li se hodnota přibližovat číslu 5, jedná se o kritérium, které respondent nepovažuje za důležité.

Tab. 17 Pořadí kritérií dle jejich důležitosti při volbě budoucího povolání

Kritérium při volbě budoucího povolání	1. ročník	2. ročník	3. ročník	4. ročník	Celkem
Dobré platové podmínky	1. (1,47)	1. (1,33)	2. (1,75)	1. (1,42)	1. (1,488)
Zaměstnání mě musí bavit	3. (1,77)	2. (1,78)	1. (1,50)	3. (1,70)	2. (1,686)
Dobrý pracovní kolektiv	2. (1,73)	2. (1,78)	3. (1,82)	2. (1,53)	3. (1,702)
Osobnost nadřízeného	4. (2,37)	8. (3,04)	4. (2,32)	4. (2,31)	4. (2,488)
Užitečnost zaměstnání pro druhé	5. (2,57)	5. (2,63)	6. (2,86)	5. (2,70)	5. (2,686)
Pružná pracovní doba	6. (2,63)	4. (2,37)	7. (3,00)	7. (2,78)	6. (2,702)
Zaměstnání v mém oboru	8. (2,80)	6. (2,67)	5. (2,75)	8. (2,94)	7. (2,802)
Zaměstnanecké benefity	7. (2,79)	7. (2,74)	8. (3,25)	6. (2,72)	8. (2,867)

Zdroj: Vlastní zpracování

Z Tab. 17 je zřejmé, že mezi nejdůležitější kritérium, na základě kterého se respondenti celého výběrového souboru rozhodují o svém budoucím povolání, patří dobré platové podmínky (průměrná hodnota 1,488; modus hodnota 1 s četností 75), což nelze v současné době považovat za překvapující zjištění. Na druhém místě se objevuje kritérium „Zaměstnání mě musí bavit“ s průměrnou hodnotou 1,686 a modem 1 (četnost 56), třetí místo pak zaujímá „Dobrý pracovní kolektiv“, jehož průměrná hodnota nabývá 1,702, modus pak nabývá hodnoty 1 s četností výskytu 55.

Z těchto výsledků je patrné, že pro žáky této střední školy je peněžní ohodnocení jejich práce důležitým kritériem, avšak uvědomují si i další neméně důležité skutečnosti, jako jsou právě tyto nefinanční (nemateriální) pracovní podmínky.

Průměrné hodnoty všech dosud uvedených položek se u respondentů jednotlivých ročníků pohybují v intervalu 1,33 až 1,82. Jedná se tedy o kritéria, která jsou převážnou většinou respondentů vnímána jako velmi důležitá, popř. spíše důležitá. Z hodnot uvedených v Tab. 17 je dále patrné, že žádná z nabízených položek se průměrnou hodnotou neblíží k číslu 5, tzn. více či méně jsou všechna uvedená kritéria pro respondenty důležitá.

Dále je žádoucí vyzdvihnout odpověď, která se objevovala pod položkou „Jiné“. Někteří respondenti (zejména dívky) uváděli, že považují za velmi důležité (tj. uváděli škálovou hodnotu 1), aby se jejich budoucí práce nacházela v okolí jejich bydliště, tzn., respondenti zde vyjadřují silnou neochotu za prací dojíždět.

Na základě vyhodnocení profesní oblasti je patrné, že se jedná o oblast, ve které jsou respondenti nejvíce nejistí. Ze všech respondentů nemá 57,0 % žáků jasnou představu o tom, jaké povolání by v budoucnosti mohli vykonávat, navíc celkově 39,7 % těchto respondentů vůbec netuší, jakým směrem by se jejich profesní dráha mohla ubírat.

6 Diskuze

Průzkumné šetření, které bylo realizováno v rámci předkládané bakalářské práce, bylo zaměřeno na zmapování představ žáků ekonomicky zaměřené střední školy o jejich budoucnosti. Problematika budoucích představ je velmi významným tématem, kterému se věnuje řada autorů, z domácích autorů např. Pavelková (1990, 2002, 2010), Smetáčková (2010), Hlad'o a Drahoňovská (2012), Šťastnová a Drahoňovská (2012) či ze zahraničních Seginer (2003, 2004), Steinberg et al. (2009) a mnoho dalších. Z hlediska perspektivní orientace je období adolescence obzvláště významným obdobím, poněvadž dle Pavelkové (1990) dochází v tomto období k vytváření časové perspektivy, adolescent je schopen představit si svou minulost i budoucnost a na základě toho rozvíjet svou vlastní identitu.

Realizované průzkumné šetření bylo tedy zaměřeno na identifikaci představ o budoucnosti u 121 žáků (80 dívek, 41 chlapců) ekonomicky zaměřené střední školy ve Znojmě, a to ve 4 hlavních oblastech: 1) obecné představy o budoucnosti; 2) oblast osobního života; 3) oblast vzdělávání a 4) oblast profesního života.

V úvodu byli respondenti požádáni o vyplnění identifikačních údajů, jako jsou pohlaví, věk či ročník studia respondenta. Dotazník byl tedy rozčleněn do 5 okruhů, kdy první průzkumná oblast byla zaměřena na identifikaci obecných představ o budoucnosti.

Dotazníková položka 8 zjišťovala intenzitu přemýšlení adolescentů o budoucnosti. Celkem 81 % všech respondentů uvedlo, že o své budoucnosti přemýšlí v časové frekvenci velmi často či často. Z těchto výsledků je jasné, že žáci vybrané střední školy se o svou budoucnost zajímají a přemýšlejí o ní. Je však překvapujícím zjištěním, že žáci 4. ročníků označovali možnost „zřídka“ při dotazu jak často přemýšlí o budoucnost mnohem častěji než například žáci 2. a 3. ročníků, což nekoresponduje s výsledky výzkumného šetření Steinberga et al. (2009), kteří konstatují, že mladší adolescenti mají slabší orientaci na budoucnost oproti starším jedincům. Domnívám se, že tyto výsledky jsou ovlivněny zejména časovým obdobím, ve kterém byly dotazníky distribuovány. Představy o budoucnosti žáků 4. ročníků se orientují především na blížící se maturitní zkoušky, zatímco žáci 2. a 3. ročníků začínají přemýšlet o životních možnostech.

V souvislosti s intenzitou přemýšlení respondentů o jejich budoucnosti, byli žáci dále dotazováni na délku časového horizontu jejich přemýšlení. Z výsledků vyplývá, že zde panují rozdíly mezi respondenty jednotlivých ročníků. Překvapují-

cím zjištěním je skutečnost, že žáci prvních ročníků přemýšlí v dlouhodobém časovém horizontu (tj. 2 a více let) mnohem častěji než zbývající respondenti. To je v rozporu nejen s tvrzením Macka (2003), který konstatuje, že zejména žáci posledních ročníků se orientují na budoucnost, ale také se závěry studie autorek Ferrari, Nota a Soresi (2010), které naznačovaly, že čím je respondent starší, tím vykazuje vyšší stupeň orientace na budoucnost. Navíc výsledky pro celý výběrový soubor naznačují velmi nevyhraněné přemýšlení všech respondentů o budoucnosti, poněvadž nebyl identifikován převažující trend.

Z oblastí obecných představ o budoucnosti byla respondentům dále položena otázka, která zjišťovala oblasti přemýšlení respondentů o budoucnosti. Jednalo se o otevřenou otázku, kdy úkolem respondenta bylo uvést všechny oblasti jejich přemýšlení o budoucnosti. Celkové výsledky pro všechny respondenty vypovídají o tom, že mezi hlavní zájmy, které žáci mají, patří oblast profesní (budoucí zaměstnání, povolání, kariéra), dále pak oblast rodinného života (nalezení životního partnera, založení rodiny) a třetí nejčastěji uváděnou oblastí je oblast vzdělávání. Na dalších místech se objevují zájmy, jako jsou problematika bydlení, finančního zajištění či zájmů a koníčků. Jámberi a Sallay (2003) na vzorku 130 maďarských adolescentů dospěli k podobným výsledkům, kdy uvádějí, že nejvýznamnější obavy a přání této věkové skupiny patří zejména do oblasti vzdělávání, která se v námi realizovaném průzkumném šetření taktéž umístila na předních příčkách. Z těchto výsledků je zřejmé, že stěžejními oblastmi budoucích představ respondentů této střední školy jsou: oblast rodinného života, vzdělávání a oblast profesní, což jsou oblasti, které byly taktéž jako samostatné oblasti zařazeny do průzkumného šetření.

S výše diskutovanou problematikou se dále pojí obavy, očekávání či životní cíle respondentů od budoucnosti. Poněvadž se jedná o důležitou oblast, byly v dotazníku k těmto položkám vyhraněny 3 samostatné dotazníkové položky (11 až 13). Odpovědi respondentů na výše uvedené otázky takřka korespondují s odpověďmi, které byly získány pro dotazníkovou položku číslo 10 (oblasti zájmů přemýšlení o budoucnosti). Celkem 28,6 % všech respondentů vyjadřuje obavu z budoucího zaměstnání (např. nenajdu, nebude mě bavit), dále pak 18,2 % z rodinného života (např. nenalezení životního partnera, ztráta rodičů, založení rodiny) a třetí místo drží s 15,6% podílem obava z ukončení středoškolského studia (maturita, propadnutí).

S budoucností pak lze spojovat různá očekávání neboli životní přání či cíle, kterých by chtěl jedinec v životě dosáhnout. I v této oblasti respondenti uváděli

očekávání, popř. životní cíle ze 3 hlavních oblastí zájmů, které byly uváděny v dotazníkové položce číslo 10. Nejčastěji uváděným očekáváním tohoto výběrového souboru bylo s 24,2% podílem založení rodiny, dále pak 23,8 % získalo přání nalézt dobrou práci, kterou blíže specifikovali, jako práci v oboru, která bude dobře placená a jež bude jedince bavit. Na třetím místě se pak umístilo přání dokončit středoškolské studium s 13,9% podílem. Jako nejdůležitější životní cíle pak respondenti uváděli především „Chci mít zaměstnání, které mě bude bavit“ čemuž byla přiřazena průměrná hodnota 1,491 označující cíl za velmi důležitý až spíše důležitý, druhé místo drží cíl „Chci mít dobře placené zaměstnání“ s průměrnou hodnotou 1,494 a třetím nejdůležitějším cílem tohoto výběrového souboru byl cíl „Chci mít dostatek volného času na své koníčky“, který byl s průměrnou hodnotou 2,015 respondenty označen za spíše důležitý. Získané výsledky se příliš neshodují se závěry výzkumného šetření, které provedly autorky Preissová-Krejčí a Čadová (2006) na vzorku 857 adolescentů, kdy celkem 71,4 % získala možnost „Chci mít fungující rodinu“, dále pak 42,4 % „Chci mít spoustu přátel“ a 42,1 % možnost „Finančního zajištění“. Kdy až na dalších příčkách se objevují položky, jako jsou: „Úspěch v zaměstnání“ či „Chci dělat, co mě baví“.

Další oblastí, v níž byly zjišťovány představy žáků této střední školy o jejich budoucnosti, byla oblast osobního života. Výsledky této kategorie budou komparovány zejména s průměrnými údaji, které jsou publikovány Českým statistickým úřadem. Respondenti za věk ideální pro osamostatnění, který byl v dotazníkové položce 15 charakterizován jako odchod od rodičů, resp. nalezení vlastního bydlení, označovali především věk patřící do věkového intervalu 18 až 20 let (40,5 %), dále pak věk z intervalu 21–23 let (25,6 %), třetí místo drží věková hranice nacházející se v intervalu 24 až 26 let (20,7 %). Na základě těchto výsledků se domnívám, že výše uvedené odpovědi korespondují s rozhodnutím žáka studovat, popř. nestudovat na vysoké škole. Získané výsledky jsou však překvapujícím zjištěním zejména z důvodu, který uvádí Potužníková (2013) ve svém článku „Proč dnes děti odmítají dospět?“. Autorka konstatuje, že dnešní dospívající chtějí zůstat doma a využívat tzv. „mamahotely“ co nejdéle, kdy uvádí věkovou hranici 30ti let. Avšak na základě dosažených výsledků vyplývá, že žáci vybrané střední školy přemýšlejí o osamostatnění bezprostředně po ukončení svých studií, tedy mnohem dříve než je autorkou uváděný současný trend.

Do oblasti osobního života dále rozhodně patří otázky dotazující se na manželský, popř. partnerský svazek. Na dotaz (dotazníková položka 17), zda chce respondent vstoupit do manželského svazku, odpovědělo celkem 82,6 % responden-

tů „ANO“, což koresponduje s výsledky otázky zjišťující, z jaké rodiny respondent pochází, kdy 66,9 % respondentů pocházelo z úplné rodiny. Z výsledků je zřejmé, že fungující rodinné zázemí má tedy vliv na budoucí úvahy respondentů o partnerském svazku. Respondenti odmítající vstup do manželského svazku to zdůvodňovali zejména argumenty, že pro lásku není „papír“ důležitý, či že se jedná o zbytečnou administrativní záležitost. Objevili se i respondenti, jež považují manželství za příliš zodpovědné či zbavující respondenta jeho volnosti.

Údaje Českého statistického úřadu (2012a) zahrnují informace o věkové hranici jedince při vstupu do 1. manželského svazku. U mužů byl v roce 2012 nejčastějším věkem pro vstup do 1. manželství věk patřící do intervalu 30 až 34 let, u žen pak z intervalu 25 až 29 let. Výsledky dotazníkového šetření zjistily, že respondenti považují za ideální věk pro sňatek věk nacházející se ve věkovém intervalu 24 až 26 let (34,0 % respondentů), dále pak 23,0 % žáků označilo věk z intervalu 21 až 23 let a celkem 20,0 % respondentů věk 27 až 29 let. Bez ohledu na pohlaví respondenta je zřejmé, že žáci zvolené střední školy uvažují o vstupu do manželského svazku mnohem dříve než je celorepublikový průměr uváděný Českým statistickým úřadem. Oblast osobního života byla uzavřena otázkou 18, jež u respondentů zjišťovala jejich budoucí představy o založení rodiny, což bylo vysvětleno jako početí dětí. Celkem 86,8 % všech respondentů vyjadřuje přání založit rodinu. Respondenti, kteří na tuto otázku odpověděli negativně, uváděli zejména preferenci kariéry před rodičovstvím či vyjadřovali obavy z přílišné odpovědnosti. Dle Českého statistického úřadu (2012b) se věková hranice matek při narození dítěte posouvá do vyššího věku. Zatímco v roce 2000 byl průměrný věk matky 27,2 let, v roce 2012 byl průměrný věk matky již 29,8 let. Průměrná hodnota věku matky pro celou Evropskou unii (tj. EU 28) v roce 2012 byla vyčíslena na věk 30,2 let. Z odpovědí respondentů tohoto výběrového souboru vyplývá, že většina žáků (tj. 43,8 %) plánuje početí prvního dítěte ve věku patřící do intervalu 24 až 26 let. Další možnosti se pohybují ve věkových hranicích nad touto kategorií, z toho vyplývá, že možnost založit rodinu bezprostředně po ukončení středoškolského studia zvolilo jen 9,5 % všech respondentů, což potvrzuje výše uvedené údaje Českého statistického úřadu o neustálém odsouvání rodičovských povinností do vyššího věku.

Na otázku kolik dětí by respondent chtěl mít, označilo celkem 64,8 % možnost 2 dětí. Porovnáme-li tuto hodnotu s průměrným počtem dětí na jednu ženu, který je Českým statistickým úřadem (2012c) vydáván pod názvem úhrnná plodnost, a nabýval v roce 2012 hodnoty 1,5 (průměr EU 28 je pak 1,6), zjistíme, že se jedná o hodnotu, která nevybočuje z republikového průměru.

Další oblastí, v níž byly mapovány představy středoškoláků o budoucnosti, byla oblast vzdělávání. Danou oblast považují za jednu z nejdůležitějších oblastí vůbec, poněvadž samotné vzdělání se může stát významným determinantem budoucnosti jednotlivých respondentů. Proto byli v úvodu této podkategorie respondenti vyzváni k vyjádření názoru na následující tvrzení: „Vzdělání považuji za důležité“. Celkem 86,8 % respondentů vyjádřilo názor „zcela souhlasím“ či „souhlasím“, na základě toho se lze domnívat, že žáci této střední školy neberou otázky vzdělávání na lehkou váhu, což potvrzují i výsledky obecných představ, kdy právě oblast vzdělávání patřila do hlavních oblastí přemýšlení respondentů o budoucnosti. V souvislosti se vzdělávacím procesem se přímo nabízí otázka, zda chce respondent pokračovat ve studiu na vysoké škole. Z názorů respondentů průzkumného šetření je zřejmé, že celkem 69,4 % všech respondentů vážně uvažuje o studiu na vysoké škole, mezi výsledky jednotlivých ročníků nebyly identifikovány významnější rozdíly. V závislosti na pohlaví respondenta lze identifikovat vyšší zájem o vysokoškolské studium u dívek, výjimku tvoří pouze žáci-chlapci 2. ročníku. Tyto výsledky korespondují s tvrzením Katrňáka (2006 in Hlad'ová, 2012b), který konstatuje, že dívky disponují vyššími vzdělanostními aspiracemi než chlapci, dále pak s výsledky studie Šmídové, Janouškové a Katrňáka (2008), jejichž cílem bylo zmapovat faktory, které ovlivňují vzdělanostní aspirace u dívek a chlapců, kdy v rámci své analýzy taktéž potvrdili tezi o vyšších vzdělanostních aspiracích u dívek.

Na podotázku „Z jakého důvodu chceš pokračovat ve studiu na VŠ?“ bylo zjištěno, že si žáci uvědomují nutnost vysokoškolského vzdělání zejména v návaznosti na budoucí profesní uplatnění, dále pak vyjadřují přání rozvíjet si vědomosti v jejich zvoleném oboru, což lze považovat za dobré důvody pro zájem o vysokoškolské studium. V odpovědích respondentů se však v 20,4 % případů objevila odpověď „Chci si prodloužit studentský život“, což je argument, který nepovažuji za příliš vhodný, poněvadž právě vysokoškolští studenti vyznávající právě tuto myšlenku, snižují dle mého názoru úroveň současného vysokoškolského studia. Na dotaz, zda chce respondent pokračovat ve studiu ekonomicky zaměřené vysoké školy, byly získány velmi zajímavé odpovědi, kdy celkem 44,0 % všech respondentů vyjadřuje nezájem o ekonomické obory. Alarmujícím zjištěním je to, že se jedná především o žáky posledních ročníků (3. a 4. ročník). Jedná se tedy o žáky, u kterých bych očekávala (stejný názor má Taxová 1987) spíše zájem o obor a postupnou profilaci na budoucí povolání, namísto přemýšlení o změně oboru neboli novému startu při volbě budoucího povolání. Žáci, kteří projeví nezájem o vysokoškolské studium, to zdůvodňují zejména skutečnostmi, že je studium ne-

baví, nemají dostatečně dobrý prospěch či odkazují na finanční náročnost studia. Tito žáci svou budoucnost bezprostředně po ukončení střední školy vidí v 69,4 % případů v nalezení práce v tuzemsku či v zahraničí. Důležitou skutečností je převažující zájem respondentů najít si profesní uplatnění v zahraničí, což může být způsobeno situací na trhu práce v České republice, další příčky drží cestování s 19% podílem či založení rodiny s 14,3 %. Dá se říci, že výsledky provedeného dotazníkového šetření korespondují s výsledky studie Šťastnové a Drahoňovské (2012). Autorky uvádějí, že žáci středních škol, kteří nechtějí pokračovat ve studiu, chtějí zejména vydělávat peníze, osamostatnit se či cestovat.

Závěrečná část dotazníkového šetření byla věnována profesní oblasti, která jak již bylo výše diskutováno, patří mezi jednu z nejvýznamnějších oblastí zájmů respondentů této střední školy. Nejdříve byli respondenti tázáni, zda mají jasnou představu o svém budoucím povolání. Není překvapivým zjištěním, že možnost „Ano“ označilo pouze 43 % všech respondentů. Tito respondenti pak uváděli profese, které by v budoucnu chtěli vykonávat. Nejčastěji se jednalo o profese z ekonomické sféry, a to profese manažera (21,1 %) či účetní (17,1 %), objevily se ale i povolání mimo tuto sféru, např. profese vojáka nebo policisty (11,4 %) či učitelky 7,7 %. Respondenti, kteří nemají jasnou představu o svém budoucím povolání, pak ve 47,1 % případů vidí své profesní uplatnění v ekonomické sféře. Významnou položkou v této části dotazníku, stala otázka 22, jež se snažila identifikovat faktory, které respondenta při výběru budoucího povolání ovlivňují. Pozitivním zjištěním bylo, že celkem 50,4 % respondentů je ovlivněno zájmem o daný obor, významným faktorem je také škola a na třetím místě rodina respondenta. Celkem 9,1 % všech respondentů uvedlo pod možností „Jiné“ skutečnost, že se nenechávají ovlivňovat žádným z nabízených faktorů, nýbrž považují volbu povolání za své vlastní rozhodnutí neboli zodpovědnost. Stejně závěry uvádějí Šťastnová a Drahoňovská (2012, s. 36): *„Většina žáků základních a středních škol se domnívá, že při výběru své budoucí vzdělávací či profesní dráhy mají mít hlavní slovo oni sami. Nedomnívají se, že by za ně měli rozhodovat rodiče.“* Na otázku týkající se faktorů, jež samotné respondenty mohou při volbě budoucího povolání ovlivňovat, navazovala dotazníková položka číslo 23, která žáky vybízela k tomu, aby přiřadili důležitost jednotlivým kritériím, jež mohou ovlivňovat jejich volbu budoucího povolání. Mezi hlavní kritéria, na základě níž se respondent rozhoduje o svém budoucím povolání, pak patří zejména: „Dobré platové podmínky“, „Zaměstnání mě musí bavit“ či „Dobrý pracovní kolektiv“.

7 Doporučení pro pedagogickou praxi

Předkládaná bakalářská práce se zabývala problematikou představ středoškolských žáků o jejich budoucnosti. Na základě dotazníkového šetření byly zjištěny některé významné skutečnosti, na základě kterých lze formulovat doporučení nejen pro vedení vybrané střední školy, jmenovitě se jednalo o Gymnázium, Střední pedagogickou školu, Obchodní akademii a Jazykovou školu s právem státní jazykové zkoušky ve Znojmě, ale také pro pedagogickou praxi obecně.

Z obecných představ o budoucnosti jednoznačně vyplývá, že žáci této střední školy o své budoucnosti přemýšlí, a to zejména ve 3 hlavních oblastech, kterými jsou oblast rodinná, vzdělávání a profesní. Střední škola, jakožto výchovně-vzdělávací instituce, může sehrávat významnou roli zejména ve všech výše uvedených oblastech.

První oblastí, se kterou se pojí významné obavy či očekávání respondentů této střední školy, byla oblast vzdělávání. I do této oblasti by měla být škola zainteresována, poněvadž je i jejím cílem mít úspěšné absolventy, kterým se v budoucím životě bude dařit. Z výsledků dotazníkového šetření je zřejmé, že se obavy respondentů týkají především ukončení středoškolského studia a následné volby vysoké školy. V problematice úspěšného ukončení střední školy je dle mého názoru významným činitelem zejména třídní učitel, který by měl žáky motivovat, podněcovat a být jim nápomocný při řešení jejich školních, ale i osobních problémů. Z toho důvodu se domnívám, že třídním učitelem by měla být osoba s určitou délkou pedagogické praxe (určitě ne začínající pedagog), dále pak pedagog, který považuje profesi učitele za poslání nikoliv za obyčejné povolání. Dále je v této oblasti prostor pro výchovného poradce, který bude žákům poskytovat nezbytné informace o možnostech dalšího studia, popř. volby budoucího povolání. Další důležitou osobou je i osoba školního psychologa, který na základě individuálního přístupu napomůže žákům v oblasti sebepoznání, nasměrování jejich životní cesty či rozvoji jejich schopnosti a nadání.

V návaznosti na výsledky průzkumného šetření bych vedení vybrané střední školy doporučila hledat příčiny zvýšeného nezájmu žáků 3. a 4. ročníků o ekonomicky zaměřené vysoké školy. Tento názor argumentuji zejména náročností přeorientování se na jiný studijní obor, neboli nového startu při volbě budoucího povolání.

Co se týká obavy z maturitní zkoušky, čili úspěšného ukončení středoškolského studia, tak zde je prostor pro vyučující maturitních předmětů. Je nezbytné, aby podávali svým žákům ucelené informace o průběhu maturitní zkoušky a výuku zejména v maturitním ročníku přizpůsobili formě dnes centrálně řízené maturitní zkoušky tak, aby byli žáci na tuto formu připraveni a věděli, co je čeká.

Z výsledků dotazníkového šetření je zřejmé, že škola ovlivňuje respondenta při volbě jeho budoucího povolání (tzn. oblast profesní), proto si myslím, že vedení školy musí mít tuto skutečnost na paměti a zařadit proto do výchovně-vzdělávacího procesu nejrůznější prvky kariérového poradenství, jakou jsou například besedy s odborníky z praxe, exkurze či individuální konzultace se školním psychologem či výchovným poradcem. Uvedenou problematiku lze zařadit do jednoho ze 4 průřezových témat, a to *Člověk a svět práce*. Průřezová témata jsou blíže specifikována v Rámcových vzdělávacích programech pro jednotlivé typy středních škol a následně upřesňována v rámci tzv. Školních vzdělávacích programů. Do učebních osnov jednotlivých předmětů je tedy nezbytně nutné uvést konkrétní informace o začlenění daného průřezového tématu do výchovně-vzdělávacího procesu, dále pak informace o rozvoji kompetencí žáků, které povedou k jejich úspěšnému uplatnění se na trhu práce.

V neposlední řadě je nutné, aby se všichni zainteresovaní pedagogičtí pracovníci o své žáky zajímali, nepřehlíželi varovné signály a byli jim mentory a zároveň rádci, a to nejen v oblastech vzdělávání či volby budoucího povolání, ale také v oblasti osobního (rodinného) života, jež tvoří třetí oblast obav a zároveň očekávání respondentů vybrané střední školy.

8 Závěr

Bakalářská práce se zabývala problematikou perspektivní orientace neboli budoucích představ žáků ekonomicky zaměřené střední školy. Budoucnost hraje významnou roli v životě každého jedince, není tomu jinak ani u adolescentů, u kterých dochází právě v tomto vývojovém stádiu k řadě významných rozhodnutí, které mohou ovlivnit jejich budoucí směřování. Na základě toho, bylo cílem praktické části této bakalářské práce prostřednictvím dotazníkového šetření, zmapovat představy žáků vybrané střední školy o jejich budoucnosti tzn., pomocí dotazníkových položek byly zjišťovány představy středoškoláků ve 4 hlavních oblastech, a to v oblasti obecných představ o budoucnosti, rodinného života, vzdělávání a profesní oblasti.

V oblasti obecných představ o budoucnosti byli respondenti tázáni nejen na intenzitu či časový horizont přemýšlení o jejich budoucnosti, ale také na konkrétní zájmy, obavy a očekávání či životní sny respondentů. Otázky zařazené do oblasti rodinného života zahrnovaly dotazy vztahující se k plánům osamostatnění se, vstupu do manželství či založení rodiny. Oblast vzdělávání pak byla zaměřena na zjištění názoru na důležitost vzdělání, která byla dále doplněna o otázku zjišťující zájem o vysokoškolské studium. Jednalo se o základní třídící otázku, která rozdělila respondenty do 2 dílčích skupin, kdy každá z nich pak odpovídala na podotázky dle jejich (ne)zájmu o vysokoškolské studium. Závěrečnou část dotazníku pak tvořila oblast profesní, v níž byli respondenti tázáni na budoucí povolání či faktor ovlivňující jejich volbu povolání.

Jak již bylo výše uvedeno, ke splnění stanoveného cíle praktické části bakalářské práce, bylo využito průzkumné šetření, kdy nástrojem pro sběr dat se stal autorkou vytvořený dotazník, který byl rozčleněn do 5 částí, obsahoval celkem 23 dotazníkových položek a byl zcela anonymní. Celkem se do průzkumného šetření zapojilo 121 respondentů (81 dívek, 40 chlapců) vybrané střední školy, tj. Gymnázia, Střední pedagogické školy, Obchodní akademie a Jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky ve Znojmě. V návaznosti na cíl praktické části byli do dotazníkového šetření zapojeni pouze žáci oboru vzdělání Obchodní akademie a Ekonomické lyceum.

Získaná data byla vyhodnocena prostřednictvím popisné statistiky, prezentována formou přehledových tabulek a obrázků, dále diskutována a komparována s dosud realizovanými výzkumy. Samotné výsledky či závěry bakalářské práce pak

byly předány nejen zástupci ředitele pro Obchodní akademii, ale také školnímu metodikovi prevence.

Na základě vyhodnocení dotazníků s jejich následnou interpretací se domnívám, že cíl praktické části bakalářské práce byl splněn, byly tedy zmapovány představy žáků ekonomicky zaměřené střední školy o jejich budoucnosti.

Závěrem lze podotknout, že přemýšlení adolescentů o budoucnosti sehrává velmi významný milník v jejich životě, poněvadž právě prostřednictvím přemýšlení se adolescentům otevírají možnosti plné výzev a nadějí. Navíc si myslím, že jsou to právě učitelé, kteří by měli být svým žákům rádci a pomocníky v jejich složitých a často nejistých životních situacích.

9 Seznam použité literatury

- ARMINDOKHT, Ahmandi, et al. Kurd Students' Future Education Orientation: Associations with Self-esteem, and Ethnic Identity. *Life Science Journal*. 2013, roč. 10, č. 2, s. 169–174.
- ČAČKA, Otto. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995, 83 s. ISBN 80-210-0904-7.
- FERRARI, Lea, Laura NOTA a Salvatore SORESI. Time perspective and indecision in young and older adolescents. *British Journal of Guidance & Counselling*. 2010, roč. 38, č. 1, s. 61–82.
- FRIEDMANN, Zdeněk. Profesní orientace jako edukační problém. [online]. 2011, [cit. 2014-11-17]. Dostupné z: http://www.ped.muni.cz/wtech/elearning/profesni_orientace.pdf
- GREENE, A. Barbara a Teresa K. DeBACKER. Gender and Orientations Toward the Future: Links to Motivation. *Educational Psychology Review*. 2004, roč. 16, č. 2, s. 91–120.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 2013, 168 s. ISBN 978-80-262-0534-0.
- HLAŘO, Petr. *Profesní orientace adolescentů. Poznatky z teorií a výzkumů*. 1. vyd. Brno: Konvoj, 2012a, 140 s. ISBN 978-80-7302-165-8.
- HLAŘO, Petr. Názory žáků a rodičů na význam vzdělání a profese pro životní úspěch a spokojenost. *Pedagogika.sk*. 2012b, roč. 3, č. 4, s. 213–231.
- HLAŘO, Petr. *Rozhodování žáků absolventských ročníků základních škol o další vzdělávací a profesní dráze*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013, [cit. 2015-31-03]. Dostupné z: <http://www.vychova-vzdelavani.cz/rozhodovanizaku.pdf>
- HLAŘO, Petr a Petra DRAHOŇOVSKÁ. *Rozhodování žáků základních a středních škol o dalším studiu a práci v pohledu žáků i jejich rodičů* [online]. 1. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, [cit. 2015-31-03]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/Vzdelavani_a_TP/KP_Volba_zaci_rodice_pro_ww.pdf

- HŘEBÍČEK, Libor. *Profesionální orientace mládeže*. 1. vyd. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1984, 127 s. ISBN 17-412-84.
- JÁMBORI, Szilvia a Hedvig SALLAY. Parenting styles, aims, attitudes, and future orientation of adolescents and young adults. *Review of Psychology*. 2003, roč. 10, č. 2, s. 131–140.
- JANOŮŠEK, Jaromír. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 1981, 133 s. ISBN 17-202-80.
- KLÍMOVÁ, Marta. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 264 s. ISBN 14-603-87.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍROVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- LANGMEIER, Josef, Dana KREJČÍROVÁ a Miloš LANGMEIER. *Vývojová psychologie s úvodem do vývojové neurofyzologie*. 2. vyd. Praha: H&H, 2002, 132 s. ISBN 80-7319-016-8.
- LIAUW, Indrawati. *Examining Trends in Adolescents' Future Orientation Across 33 Years*. 2013. University of Rhode Island: Master 's Theses
- LOKŠA, Jozef a Irena LOKŠOVÁ. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole: teoretická východiska a praktické postupy, hry a cvičení*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999, 199 s. ISBN 80-7178-205-X.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. Praha: Portál, 2003, 144 s. 80-7178-747-7.
- MAŘÍKOVÁ, Hana. *Zpráva o mládeži 2013 – základní informace o situaci mladých lidí v České republice*. [online]. Praha: MŠMT ČR, [cit. 2014-12-30]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/33231_1_1/
- MEZERA, Antonín. *Pro jaké povolání se hodím?* 2. vyd. Brno: Computer Press, 2008, 296 s. ISBN 978-80-251-2395-9.
- NEBLETT, Nicole Gardner a Kai Schnabel CORTINA. Adolescents' thoughts about parents' jobs and their importance for adolescents' future orientation. *Journal of Adolescence*. 2006, roč. 29, s. 795–811.
- Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb., v platném znění
- NURMI, Jari-Erik. An introduction: Thinking about, preparing for and negotiating the future. *P. Lang*. 2002, č. 6, s. 9–16.
- NURMI, Jari-Erik. How Do Adolescents See Their Future? A Review of the Development of Future Orientation and Planning. *Science on Adolescent Development*. 1991, roč. 11, s. 1–59.

- Obyvatelstvo: Kojenecká úmrtnost a úhrnná plodnost* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012c, [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/26153918/370002140212.pdf/acc8662d-4d0e-44c8-bddd-0e8fcc4ef0ae?redirect=https%3A%2F%2Fwww.czso.cz%2Fcsu%2Fxu%2Fuhrnna_plodnost_v_usteckem_kraji_podle_projekce_vyvoje_obyvatelestva%3Fp_p_id%3D3%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dmaximized%26p_p_mode%3Dview%26_3_groupId%3D0%26_3_keywords%3D%25C3%25BAhrnn%25C3%25A1%2520plodnost%26_3_struts_action%3D%252Fsearch%252Fsearch%26_3_redirect%3D%252Fc%252Fportal%252Flayout%253Fp_l_id%253D13472%2526p_v_l_s_g_id%253D0
- Obyvatelstvo: Mezinárodní srovnání – průměrný věk matky při narození prvního dítěte* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012b, [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25701905/3000021122.pdf/d4ab1f3b-55bf-455d-98e9-145895f822ec?version=1.1>
- Obyvatelstvo: První sňatky podle věku snoubenců* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2012a, [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/25385875/16816158+1413131106.pdf/0cab5201-fc2a-4879-b4dc-2b9cc8128b9f?version=1.0>
- PAVELKOVÁ, Isabella. Časová perspektiva jako významný regulativ v lidském životě a žákovské motivaci. *Studia paedagogica*. 2010, roč. 15, č. 1, s. 29–45.
- PAVELKOVÁ, Isabella. *Motivace žáků k učení: perspektivy orientace žáků a časový faktor v žákovské motivaci*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2002, 248 s. ISBN 80-7290-092-7.
- PAVELKOVÁ, Isabella. *Perspektivní orientace jako činitel rozvoje osobnosti*. Praha: Academia, 1990, 81 s. ISBN 80-200-0055-0.
- PAVELKOVÁ, Isabella. *Vztah žáků k budoucnosti*. [online]. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2003, [cit. 2014-11-14]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/capv11/default0.htm>
- POTUŽNÍKOVÁ, Jana. *Proč dnes děti odmítají dospět?* In: *Psychologie.cz* [online]. 2.8.2013. [cit. 2015-04-15]. Dostupné z: <http://psychologie.cz/proc-dnes-deti-odmitaji-dospet/>

- PREISSOVÁ KREJČÍ, Andrea, Libuše ČADOVÁ. Hodnotová orientace a životní postoje současných adolescentů. *Paidagogos* [online]. 2006, roč. 2006, č. 1, [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.paidagogos.net/issues/2006/1/1/article.html>
- PROVAZNÍK, Vladimír a Růžena KOMÁRKOVÁ. *Motivace pracovního jednání*. 2. vyd. Praha: Oeconomica, 2004, 128 s. ISBN 80-245-0703-X.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- Průřezová témata ve výuce žáků odborných škol* [online]. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2012, [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: http://www.nuov.cz/uploads/KURIKULUM/Prurezova_temata_2._dil.pdf
- Rámcový vzdělávací program: Obchodní akademie* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2007, [cit. 2015-05-12]. Dostupné z: <http://zpd.nuov.cz/RVP/ML/RVP%206341M02%20Obchodni%20akademie.pdf>
- SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000, 322 s. ISBN 80-7229-042-8.
- SEGINER, Rachel a Efrat LILACH. How adolescents construct their future: the effect of loneliness on future orientation. *Journal of Adolescence*. 2004, roč. 27, s. 625–643.
- SEGINER, Rachel. Adolescents Future Orientation: An Integrated Cultural and Ecological Perspective. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2003, roč. 6, č. 5, s. 1–13.
- SMETÁČKOVÁ, Irena. Běžný den v životě žen a mužů – představy dívek a chlapců o vlastní budoucnosti. *Studia paedagogica*. 2010, roč. 15, č. 1, s. 107–124.
- STEINBERG, Laurence, et al. Age Differences in Future Orientation and Delay Discounting. *Child Development*. 2009, roč. 80, č. 1., s. 28–44.
- ŠMÍDOVÁ, Iva, Klára JANOUŠKOVÁ a Tomáš KATRŇÁK. Faktory podmiňující vzdělanostní segregaci dívek a chlapců v českém vzdělávacím systému. *Sociologický časopis*. 2008, roč. 44, č. 1, s. 23–63.
- ŠŤASTNOVÁ, Pavlína a Petra DRAHOŇOVSKÁ. *Jak žáci základních a středních škol vybírají svou další vzdělávací nebo pracovní kariéru* [online]. 3. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012, [cit. 2015-31-03]. Dostupné z:

<http://www.nuov.cz/vip2/jak-zaci-zakladnich-a-strednich-skol-vybiraji-svou-dalsi>

TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, 276 s. ISBN 14-426-87.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie 1. Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: KAROLINUM, 2005, 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008, 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Přílohy

A Příloha - Dotazník

Dotazník – Představy žáků středních škol o budoucnosti

Váženéžačky, váženížáci,

mé jméno je Lucie Formanová a jsem studentkou studijního oboru Učitelství odborných předmětů na Institutu celoživotního vzdělávání Mendelovy univerzity v Brně. V rámci své bakalářské práce provádím výzkumné šetření, které je zaměřeno na identifikaci představ o budoucnosti žáků ekonomicky zaměřených středních škol.

Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění předkládaného dotazníku, který je zcela **anonymní**, proto Vás prosím o co nejpravdivější a nejupřímnější odpovědi. Získaná data budou využita pro mapování představ středoškolské mládeže o jejich budoucnosti.

Vyplnění Vám nezabere více než 20 minut, dotazník je členěn do 5 oblastí, vždy prosím postupujte dle instrukcí u jednotlivých otázek.

Předem děkuji za ochotu a přeji pěkný den ☺

Lucie Formanová

OBLAST 1 – OBECNÁ CHARAKTERISTIKA RESPONDENTA

- 1) Jaké je Tvé pohlaví? chlapec dívka
- 2) Kolik je Ti let? .....
- 3) Který ročník střední školy v současnosti navštěvuješ? .....
- 4) Jaké je nejvyšší dosažené vzdělání Tvých rodičů:
(Vyber u každého z rodičů jen jednu z možností.)
MATKA	OTEC
☐ základní	☐ základní
☐ středoškolské – výuční list	☐ středoškolské – výuční list
☐ středoškolské – maturita	☐ středoškolské – maturita
☐ vyšší odborné	☐ vyšší odborné
☐ vysokoškolské	☐ vysokoškolské
☐ nevím	☐ nevím

5) Z jaké rodiny pocházíš? (Vyber jen jednu z možností.)

- úplné (žiji s matkou i otcem)
- neúplné (jeden z rodičů chybí – např. z důvodu úmrtí, rozvodu, ...)

6) Máš sourozence?   ano   ne

Pokud jsi odpověděl/a ANO na otázku č. 6,

uveď, kolik máš sourozenců: .....

7) Své dosavadní studijní výsledky hodnotím jako:

(Vyber jen jednu z možností.)

- nadprůměrné (prospívám s vyznamenáním, patřím k nejlepším žákům ve třídě)
- průměrné (prospívám, nepatřím do skupiny premiantů ani propadlíků)
- podprůměrné (můj prospěch je nedostatečný, často musím dělat opravné zkoušky)

OBLAST 2 – OBECNÉ PŘEDSTAVY O BUDOUCNOSTI**8) Přemýšlíš o své budoucnosti?**

- velmi často   často   zřídka   nikdy

9) V jakém časovém horizontu o své budoucnosti přemýšlíš?

- krátkodobý časový horizont (týdny, měsíce)
- střednědobý časový horizont (1-2 roky)
- dlouhodobý časový horizont (nad 2 roky)
- vůbec nepřemýšlím, žiji pouze přítomností

10) Jaké jsou oblasti Tvého přemýšlení o budoucnosti

(Lze uvést i více oblastí; prosím o uvedení co nejkonkrétnějších oblastí.)

.....

.....

.....

.....

11) Máš obavy z budoucnosti?   ano   ne

Pokud jsi odpověděl/a ANO na otázku č. 11, uveď prosím, z čeho máš obavy.

Obava

12) Máš životní sen, kterého bys chtěl/a v životě dosáhnout?

ano   ne

Pokud jsi odpověděl/a ANO na otázku č. 12, jaké jsou Tvé životní sny?

(Uveď prosím jen ty nejvýznamnější.)

.....

.....

13) Jaká jsou Tvá očekávání od budoucnosti? (Zapiš je do následující tabulky.)

Očekávání

14) Přiřaď důležitost (označ křížkem X) k následujícím cílům vztahující se k budoucnosti.

1 – velmi důležitý, 2 – spíše důležitý, 3 – nevím,
4 – spíše nedůležitý, 5 – nedůležitý

Cíl	1	2	3	4	5
Chci cestovat a poznávat svět					
Chci mít zaměstnání, které bude dobře placené					
Chci mít zaměstnání, které mě bude bavit					
Chci dosáhnout co nejvyššího vzdělání					
Chci být uznáván/a ostatními jedinci					
Chci mít spoustu přátel a rozmanitý společenský život					
Chci mít dostatek volného času na své koníčky					
Chci se řídit zdravým životním stylem					
Jiné (uved')					
Jiné (uved')					
Jiné (uved')					

OBLAST 3 – OBLAST OSOBNÍHO ŽIVOTA

15) V jakém věku se plánuješ osamostatnit, tzn. nalezení si vlastní bydlení, odchod od rodičů? .....

16) V budoucnu bych chtěl/a žít: (Vyber jen jednu z možností.)

- sám / sama
- s partnerem (partnerkou) v manželském svazku
- s partnerem (partnerkou) mimo manželský svazek
- s rodiči

17) Plánuješ v budoucnu vstoupit do manželství? ano ne

Pokud jsi odpověděl/a ANO na otázku č. 17, v kolika letech bys chtěl/a uzavřít manželství? .....

Pokud jsi odpověděl/a NE na otázku č. 17, z jakého důvodu nechceš uzavřít sňatek?

.....
.....

18) Plánuješ založení rodiny (tzn. početí dětí)? ano ne

Pokud jsi odpověděl/a ANO na otázku č. 18, pokračuj podotázkami a - b:

a) V jakém věku bys chtěl/a mít 1. dítě? .....

b) Kolik dětí bys chtěl/a mít? .....

Pokud jsi odpověděl/a NE na otázku č. 18, z jakého důvodu?

.....
.....

OBLAST 4 – OBLAST VZDĚLÁVÁNÍ**19) Vyjádři svůj názor na následující tvrzení: „Vzdělání považuji za důležité.“** zcela souhlasím   souhlasím   nevím   nesouhlasím   zcela nesouhlasím**20) Máš zájem o studium na vysoké škole?**   ano   ne

Pokud jsi odpověděl/a ANO na otázku č. 20, pokračuj podotázkami a - b:

Pokud jsi odpověděl/a NE na otázku č. 20, pokračuj podotázkami c - d:

a) Z jakého důvodu chceš pokračovat ve studiu na VŠ?*(Vyber všechny důvody, které Tě motivují ke studiu na VŠ.)*

- chci mít vysokoškolské vzdělání jako mí rodiče
- chci být první vysokoškolák v rodině
- chci si prodloužit studentský život
- chci si rozvíjet vědomosti ve zvoleném oboru
- mé vysněné povolání vyžaduje VŠ vzdělání
- jiný důvod: .....
- jiný důvod: .....
- jiný důvod: .....

b) Chceš pokračovat ve studiu na ekonomicky zaměřené vysoké škole? ano   ne

Pokud jsi odpověděl/a NE na předchozí podotázku, o jaký studijní obor máš zájem?

.....

c) Z jakého důvodu nechceš pokračovat ve studiu na vysoké škole? *(Vyber všechny důvody Tvého nezájmu o studium na VŠ.)* studium mě nebaví

- nemám dostatečně dobrý studijní prospěch, abych mohl/a studovat na vysoké škole
- finanční náročnost studia na VŠ (špatná finanční stránka rodiny)
- jiný důvod: .....
- jiný důvod: .....
- jiný důvod: .....

d) Jaké jsou Tvé bezprostřední plány po skončení střední školy?

(Vyber jen jednu z možností.)

- najít si zaměstnání v tuzemsku
- najít si zaměstnání v zahraničí
- vycestovat do zahraničí (jazykový pobyt) a zdokonalit se v cizím jazyce
- založit rodinu
- jiné: .....

OBLAST 5 – PROFESNÍ OBLAST

21) Máš jasnou představu o tom, které zaměstnání bys chtěl/a v budoucnu vykonávat?

- ano   ne

Pokud jsi odpověděl/a ANO na otázku č. 21, které zaměstnání?

.....

Pokud jsi odpověděl/a NE na otázku č. 21, uveď z jakého důvodu:

(Vyber jen jednu z možností.)

- v současné době o budoucím zaměstnání zatím nepřemýšlím
- nemám zcela jasnou představu o budoucím zaměstnání, ale vím, že **chci** pracovat v ekonomické sféře
- nemám zcela jasnou představu o budoucím zaměstnání, ale vím, že **nechci** pracovat v ekonomické sféře, *uveď v jaké: .....*

jiné: .....

22) Kdo nebo co Tě nejvíc ovlivňuje při volbě Tvého budoucího zaměstnání?
(Vyber jen jednu z možností)

- rodiče   škola   zájem o obor
 přátelé, vrstevníci   jiné (uved'): .....

23) Přiřaď důležitost (označ křížkem X) k následujícím položkám týkající se volby Tvého budoucího zaměstnání.

1 – velmi důležitý, 2 – spíše důležitý, 3 – nevím, 4 – spíše nedůležitý, 5 – nedůležitý

Kritérium	1	2	3	4	5
Dobré platové podmínky					
Užitečnost zaměstnání pro druhé					
Zaměstnání mě musí bavit (být mým koníčkem)					
Zaměstnání v mém oboru					
Pružná (flexibilní) pracovní doba					
Dobrý / přátelský pracovní kolektiv					
Osobnost nadřízeného					
Zaměstnanecké benefity (služební auto, stravenky, atd.)					
Jiné (uved')					
Jiné (uved')					

Děkuji za Tvůj čas věnovaný vyplnění tohoto dotazníku!